



Sebastião Salgado | Rodina Korubo, štát Amazonas, Brazília | 2017

56/21

Fotonoviny
štvrtročník
číslo 2/2021

Dátum tlače:

19. 04. 2021

Adresa redakcie:

FOTOFO
Stredoeurópsky dom fotografie
Prepoštská 4, P. O. Box 290,
814 99 Bratislava
IČO 30 811 911

Šéfredaktorka:

Dorota Holubová

Grafický návrh layoutu:

Jakub Tóth, Lukáš Kollár

Dtp:

Sandro Fiala

Jazyková úprava:

Michal Deliman

Tlačiareň:

FO ART, s. r. o.
www.foart.sk
Prešovská 45, 821 02
Bratislava

Vydáva:

Stredoeurópsky dom
fotografie – FOTOFO

ISSN:

1337 – 6454

Evidenčné číslo:

EV 5793/19

Cena:

0,50 €

KULTÚRA RUŠENIA
VO FOTOGRAFII

Kultúra rušenia (v angličtine tzv. cancel culture), je označenie modernej formy ostrakizmu alebo počiatočnej fázy šikany. Ostrakizmus bol v starovekých Aténach spôsobom hlasovania, na základe ktorého mohol byť občan vyhnaný z mestského štátu na desať rokov. V dnešnej dobe ide o vyčleňovanie z kolektívu, očierňovanie, urážanie, zveličovanie chýb obete a ich nafukovanie, a v určitej podobe aj cenzúra. Deje sa to aj v profesionálnych fotografických kruhoch, niektorí to označujú iba ako škandály, no v zásade ide o prepojenie etiky, estetiky a morálky. Najdôležitejšie však je vziať do úvahy kontext v akom vznikli dané fotografie a ako ich spoločnosť vníma v minulosti a ako sa na ne pozerá teraz. Uvediem príklady. Známy anglický fotograf Martin Parr pred pár mesiacmi odstúpil z pozície umeleckého riaditeľa fotografického festivalu Bristol Photo Festival potom, čo vyšla kritika Giana Butturiniho na jeho knihu London, ktorá prvýkrát vyšla v roku 1969. V knihe je na jednej zo strán černoška a na protilahej strane je gorila v kletke v londýnskej zoo. V roku 2017 vydal Martin Parr reedíciu knihy a v úvodníku knihy sa ospravedlnil. Výťažok zo zisku z knihy venoval na charitu a požiadal distribútorov, aby boli stiahnuté všetky dostupné výťažky z roku 1969, ktoré sú ešte v predajnom obehu. V dobe, kedy boli fotografie zaradené do knihy, to pravdepodobne mysleli ako vtipný kontrast, no dnes je takéto zobrazovanie ľudí považované za hrubý rasizmus. Je však otázne prečo si to všimli "len teraz" keď je Parr na výslní svojej kariéry, keď jeho tvorba musí byť predsa známa každému kritikovi fotografie. Chcel ho niekto vyčleniť z riaditeľskej stoličky festivalu? To by bola iba fabulácia. Kauza má ešte ďalší dopad aj napriek tomu, že sa Parr verejne ospravedlnil. Fotograf má vlastnú nadáciu, v ktorej podporuje študentov a študentky fotografie bristolskej univerzity. Na základe tohto pochybenia odmietli vystavovať v jeho nadácií.

Agentúra Magnum Photos tento rok vydala nový kódex správania sa a nariadení a rozhodli sa, že budú kontrolovať celú archívnu kolekciu a nevyhovujúce snímky, porušujúce kódex správania, vymažú. Celý archív obsahuje 893-tisíc fotografií vytvorených za 74 rokov a doteraz vylúčili takmer 3600 snímok s citlivým obsahom.

Pri kontrole narazili na fotografie amerického fotografa Davida Alana Harveyho, ktorý zdokumentoval detskú prostitúciu v Thajsku ako sociálny problém doby. V sérii s názvom Thajsko, Bangkok, thajské prostitutky z roku 1989 je najproblematickejšia fotografia zobrazujúca od pása hore odhalené dievča z pohľadu fotografa, ktorý leží alebo sedí na posteli a usmiate dievča sa blíži k nemu. Dnes je takéto vyobrazenie považované za šírenie detskej pornografie a takéto sexuálne zneužívanie dieťaťa, ktoré pri fotení nemôže legálne za seba rozhodovať, považované za trestné. Navyše sa šíriteľom fotiek stala agentúra Magnum Photos. Okrem cenzúry všetkých fotografií z tejto série David Alan Harvey sám odstúpil z Magnum Photos ešte predtým, ako sa malo rozhodnúť v agentúre o odobratí jeho členstva. Navyše svojmu renomé nepomohol ani tým, keď ho kolegyne fotografky z Magnum Photos označili za sexuálneho predátora a obvinili ho zo sexuálneho obťažovania na pracovisku. Myslím si, že takéto explicitné zachytenie detskej prostitúcie, ktorú zvolil Harvey, je v akejkoľvek dobe pochybným postupom pri tvorbe. Pretože objednať si mladé dievčatá do izby a fotografovať ich iba v nohavičkách už je za akoukoľvek hranicou etiky a morálky. O téme samozrejme treba hovoriť a dokumentovať ju, no dá sa to aj iným spôsobom, napríklad ísť na to opačne a osloviť klientov prostitúcie.

Škandály v otázke etiky a morálky sa týkajú aj manipulácie fotografií. Asi najznámejším manipulátorom je americký fotograf Steve McCurry, ktorému to však, zdá sa, vôbec v kariére neuškodilo. Jeho fotografické knihy sa stále predávajú, vystavuje a prednáša po celom svete, jeho celosvetový úspech nekončí ani pochybením.

Na Slovensku v roku 2008 nastal rozruch kvôli výstave mladšej polskej dvojice Zuzy Krajewskiej a Barteka Wieczoreka v rámci Mesiaca fotografie v Galérii Cypriána Majerníka v Zichyho paláci, ktorú zriadovalo Staré Mesto Bratislavy. Na výstave boli fotografie nahých poľských mužov. Išlo o mužské akty. To sa znepáčilo konzervatívne mu mestskému zastupiteľstvu a za zámienkou ohľadom rozpočtu galérie odvolali jej riaditeľa Richarda Gregora. Staromestskí poslanci a poslankyne navyše v roku 2016 oficiálne jednohlasne schválili zrušenie Galérie Cypriána Majerníka. Kde je hranica toho, čo môže byť vystavené a čo nie? Prečo umenie cenzurujú prúdérni poslanci a poslankyne, ktorí sa absolútne nerozumejú do umenia a kritizujú to najbanálnejšie, ako je napríklad odhalené mužské prirodzenie? Domnievam sa, že v súčasnosti by už takáto neprijateľná cenzúra neprešla. Je však isté, že v dnešnej dobe to majú tvorcovia a tvorkyne fotografického média oveľa náročnejšie, ako ich predchodcovia a predchodkyne. Avšak zdá sa, že sa v súčasnej kultúre korektnosti hľadajú aj na to, čo vytvorili predtým a sloboda prejavu, ktorú pri tvorbe mali v minulosti, pomaly vyprcháva.

Držite v rukách letné číslo Fotonovín s témou Teplo. Rubriku 3-expozícia na protilahej strane, ktorú pripravovala Veronika Markovičová, nahradí nová rubrika Negatív-Pozitív a bude ju v každom čísle pripravovať fotografka a redaktorka Kvet Nguyen. Ďalšou novinkou je rubrika Autorské právo a fotografia, ktorú pripravujeme v spolupráci s autorskou spoločnosťou LITA. Myslím si, že sa zide nielen ľuďom z profesionálnej obce, ale aj laikom. Čo ma absolútne teší je rozhovor so Sebastiãom Salgadam, jedným z najrenomovanejších svetových súčasných fotografov, ktorý pripravila Jana Rajcová. Vychutnajte si voľné bezstarostné mimolockdownové dni, čoskoro sa opäť začítate do festivalového jesenného čísla.

Dorota Holubová
Šéfredaktorka



Jana Šantavá | Bubliny | 2021

U. fond na podporu umenia

Časopis z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia. Fond je hlavným partnerom projektu.

NEGATÍV-POZITÍV



Pavol Kerry | Bratia | 2021

Na začátku července se HOK (dříve známý jako nomádský umělecký prostor) usadil na trvalé místo ve formě galerie v centru Haagu (Westeinde 61). K zahájení této unikátní příležitosti uspořádal tento podzemní a alternativní umělecký prostor skupinovout výstavu „Breaking the Mold“ (10. července – 7. srpna). Tvorba osmi umělců z různých oborů je právě k vidění: Harold de Bree, Lula Valletta, Ronin de Goede, Bertus Gersen, Jip Piet, Dana LaMonda, Leonor Faber-Jonker a Bob De Groof. V rozpětí od výtvarného umění až po fotografii jsou umělecká díla propojena tématem „bondage“. Ať už je téma sugestivní nebo ne, díla v prostoru skvěle zapadají a nabízejí nekonvenční pohled na svět

a neomezenou uměleckou perspektivu. Umělec představující médium fotografie je nizozemský fotograf Ronin de Goede, který je na místní umělecké scéně známý tím, že v minulých letech fotil uzavřený kruh Yakuzy. Pro tuto konkrétní výstavu však představuje dříve nevydané snímky ze svého probíhajícího projektu, který se skládá z nočních snímků, které byly převážně vyfoceny v dunách poblíž domu jeho matky. Zajímavé je, že na povrchu fotografií jsou bílé stříkance, které vytvořil během tisku nastříkáním ustalovače na výtisky. Vzhledem k tomu, že fotografie byly čerstvě vytištěny pro výstavu, stále se zdá, že jsou v procesu vývoje a mění odstíny, jak vypozeroval de Goede. Jeho fo-

Dvíham imaginární času na nový začiatok! Z 3-expozície sa stal negatív-pozitív. Neznamená to však, že chceme redukovať fotografiu a ani tým nenaznačujeme nijaké covidové konotácie – božechráň! Rubrika Negatív-Pozitív má za cieľ komentovať zaujímavé udalosti v priestore súčasnej fotografie a nových médií, ktoré sa dejú a ktoré formujú ďalšie cesty tohto média. Kam ideme a kam smerujeme, sú esenciálne otázky Negatív-Pozitív-u a veríme, že budú tým aktuálnym vhl'adom nielen do slovenskej scény. Tak nech žije naďalej, či už negatív, či pozitív.

Kvet Nguyen
fotografka a redaktorka

Takmer každý z nás má prežitú skúsenosť s povinnou jazdou fotenia na oslavách, výročiach či iných momentoch, ktoré bolo potrebné zvečniť. Od malička sú nám podsúvané predstavy o tom, ako má rodinná fotografia vyzeráť, aké sú očakávania toho čo odotíme, kedy, v akej kompozícii. Stačí ísť podľa starých známych pravidiel a všetci budú spokojní. Od rodiny k rodine vznikajú rovnaké zábery, v ktorých sa často menia len tváre. Napriek tomu, či možno vďaka tomu, je zvláštne byť vpustený do prežívania tak známej, no vždy cudzej rodiny. Pri listovaní či skrolovaní vo fotografiách inej rodiny máme zrazu

možnosť vstúpiť do ich sveta (porovnávať, hodnotiť), skúmať zákutia do ktorých zvykol vstupovať len blízky človek. O to ťažším a menej pravdepodobným sa stáva vybočenie zo zaužívaného, nielen pre fotografa/fotografku, ale aj pre rodinu, ktorej obraz sa vytvára a zvečňuje. Do akej miery si môžu dovoliť ukázať svoju autenticnosť v tomto dialógu?

Mnohí amatérski fotografi a fotografky, ktorí sa zapojili do 49. ročníka celoštátnej postupovej súťaže AMFO, čelili tejto výzve a pracovali s témou rodina. Popri klasických portrétoch či záznamoch

z dôležitých rodinných udalostí sa pri inscenovaných fotografiách dala objaviť fascinácia podobnými motívmi (tiene, ruky, zvieratá...), ale aj hľadanie nových pohľadov, vtipov či hlbavých zamyslení. Najviac ma však oslovili tie, ktoré prekončili umelú strojenosť a naznačili proces približenia a vzájomného spoznávaní. Spoločne vytvorili intímny priestor na hrane dotyku, ktorý nám vďaka fotografii dovolili pociť.

Lenka Adamčáková
odborná pracovníčka pre fotografickú tvorbu v NOC

tografie, zvyraznené čiernobílými a experimentálnymi analogovými technikami, poskytujú pohľad do tajných a zádušných scén, ktoré nás nechávajú v rozpaciach, zda jsme svědky snu nebo reality.

Kromě této alternativní skupinové výstavy je HOK také domovem uměleckých zínů, publikací v limitované edici (tištěných technikou RISO) a uměleckých výstisků. Tento prostor je proto nutností pro milovníky undergroundu a zínů, skutečný klenot v centru města..

Linda Zhengová
fotografka a –magazín GUP, EEP Berlin a Discarded Magazine



Linda Zhengová | z inštalácie diel Ronin de Goede | 2021



Leontína Berková | FOG Gallery v Bratislave | 2021

3. júla 2021 otvorila svoje dvere verejnosti a umelcom pôsobiacim na poli fotografie a nových médií galéria FOG (akronym pre „fotogaléria“) / HMLA, ktorú založil Dušan Kochol ako sesterský projekt OFF festivalu Bratislava, ktorého je taktiež zakladateľom a riaditeľom už 11 rokov.

Úvodnou výstavou s rovnakým názvom „Hmla“, pod kurátorskou taktovkou Dušana Kochola a Zuzany Lapitkovej, prezentujú citlivý výber diel autorov strednej generácie zo Slovenska, Poľska, Čiech, Maďarska či Rakúska. Výstava poskytuje pohľad do rozmanitého chápania a vizualizácie odlišných „prístupov k vonkajšej realite v konfrontácii s vnútorným prežívaním“.

Či už je motív hmly ako takej vo fotografiách prítomný alebo nie, ide najmä o metaforu, ktorá prepája a definuje výstavu a výber diel.

Založenie galérie sa zdá byť prirodzeným výsledkom dlhoročnej snahy a práce na tom, aby sa na Slovensku vytvoril priestor, ktorý ponúkne nielen ďalšiu výstavnú plochu, ale najmä skutočne komplexnú prezentáciu, propagáciu, ale aj predaj diel výnimočne talentovaných autorov a ponúkne tiež možnosť týmto autorom stať sa súčasťou trhu v danej oblasti a etablovať sa na medzinárodnej scéne. Podľa slov Dušana Kochola je cieľom galérie „posilniť profil inovatívnych talentov tohto regiónu v širšom svetovom kontexte“.

Dušan Kochol nerobí nič bez rozmyslu. S jeho schopnosťou zachytiť ten správny okamih a s jeho „čuchom“ pre objavovanie výnimočných talentov sa z každého projektu, či už ide o OFF festival alebo jeho vlastnú tvorbu, stáva úspešná „firma“, ktorej meno rezonuje nielen v našich končinách, ale aj ďalej vo svete. Verím, že FOG galéria sa rovnako osvedčí, a že ciele a nároky, ktoré si zakladatelia kladú, prinesú svoje ovocie a prelomia u nás ešte stále ukotvené dogmatické myslenie, že na Slovensku nie sme schopní vytvoriť v oblasti fotografie a nových médií reálny trh.

Michaela Bosáková
kurátorka

SEBASTIÃO SALGADO – MUSÍŠ TAM BYŤ

SEBASTIÃO SALGADO (1944) je brazílsky fotograf. Ako vyštudovaný ekonóm pracoval pre Svetovú banku a často sa zúčastňoval misii do Afriky. Počas týchto ciest začal fotografovať. V roku 1973 sa rozhodol opustiť slubnú kariéru a naplno sa oddal fotografii. Pôvodne pracoval ako spravodajský fotograf, neskôr sa začal venovať práci dokumentárneho typu. Pracoval pre fotografické agentúry Sygma, Gamma, od roku 1979 bol členom medzinárodnej kooperatívy fotografov Magnum Photos. Z Magnumu odišiel v roku 1994 a s manželkou Léliou Wanick Salgado založil vlastnú agentúru Amazonas Images, ktorá exkluzívne reprezentuje jeho prácu. Zvyčajne pracuje na dlhodobých, vlastných projektoch, z ktorých mnohé boli publikované knižne. Je známy najmä svojou sociálnou dokumentárnou fotografiou robotníkov v menej rozvinutých krajinách. Dokumentoval hladomor, genocídu a vojenské konflikty, ktoré zmenili tisíce ľudí na utečencov. Salgada v auguste 1969 vyhostili z Brazílie a spolu s manželkou utiekol do Francúzska, čo mu umožnilo lepšie sa stotožniť s ľuďmi, ktorých fotografoval na ich cestách za novým domovom.

Počas svojej kariéry, ktorá trvá už 50 rokov, videl krásu aj barbarstvo. Ukázal nám svet, v ktorom sa veľa stratilo, ale kde sa dá ešte veľa zachrániť. Spolu s manželkou sa venuje ochrane dažďových lesov. Spoločne sa im podarilo premeniť 17-tisíc akrový pozemok, ktorý zdedil po rodičoch, na prírodnú rezerváciu a vytvorili Instituto Terra, inštitút zameraný na zalesňovanie, ochranu a environmentálnu výchovu. Od roku 2001 je veľvyslancom dobrej vôle UNICEF. Predstavuje jedinečný hlas vo svete fotožurnalistiky – neprichádza na miesto len za účelom vytvorenia fotografie, ale preto, aby rozprával príbeh a širil povedomie. Celú svoju kariéru bol zapojený do politického aktivizmu. Jeho aktuálnym bojom je ochrana domorodého obyvateľstva Amazónie a amazonského dažďového pralesa. Jeho posledné aktuálne dielo, ktoré oslavuje Amazóniu a varuje ľudstvo pred jej budúcnosťou – Amazônia – je do 31. októbra 2021 k videniu v parížskej filharmónii (Philharmonie de Paris).

Jeho snád' najznámejšie dielo vzniklo v baniach Serra Pelada v Brazílii, kde sa v minulosti ťažilo zlato. Séria pod názvom Gold, ktorú tam nafotil, je do 17. októbra 2021 vystavená na festivale La Gacilly Baden Photo. Časť tejto výstavy bude sprístupnená aj počas Mesiaca fotografie v Bratislave neskôr v tomto roku.



Sebastião Salgado | Saman Yanomami počas rituálu pred výstupom na Pico da Neblina | štát Amazonas, Brazília | 2014

Aby ste sa stali fotografom, úplne ste zmenili svoje povolanie. Z ekonóma sa stal fotograf. Wim Wenders v dokumentárnom filme, ktorý natočil spolu s vašim synom Julianom Ribeirom Salgadom – The Salt of the Earth – uviedol, že vaše vzdelanie ekonóma vám pomohlo pripraviť sa na druh fotografie, ktorú robíte. Pomohlo to? Akým spôsobom?

Som presvedčený, že pre fotografa je najdôležitejšie snažiť sa byť v súlade s dobou, ktorú žije. Moje pôvodné vzdelanie ekonomického charakteru mi pomohlo lepšie pochopiť spoločnosť, ktorej som súčasťou. Vyštudoval som makroekonómiu, verejnú finančnú, antropológiu a sociológiu. Pochopenie spoločnosti mi uľahčilo prepojiť moju prácu s historickým okamihom,

ktorý som prežil. Keď sa pozriem späť na začiatok svojej fotografickej kariéry, vidím jednotlivé súvislosti. Moju tvorbu ovplyvnil môj pôvod a nástroje, ktoré som mal k dispozícii ako ekonóm. Vďaka nim som sa našiel v práci, ktorú robím, a vďaka nim som mohol pozicionovať svoju fotografiu tam, kde je.

Pomerne často sa o vás hovorí, že ste sociálny fotograf. S týmto označením však nesúhlasíte. Kritici tvrdia, že vaše fotografie, ktoré ukazujú chudobu, hladomor, konflikty, sú príliš pekné, že sú umelecké. Cez svoje fotografie rozprávate príbehy. Takže kto ste? Fotograf, novinár alebo umelec? Fotografia je niečo veľmi zvláštne. Umožňuje vám vidieť veci. Nemôžete vytvárať fotografie, pokiaľ nie ste v kontakte s fotografovaným subjektom. Byť fotografom neznamená, že máte fotoaparát, fotografom sa stane až v momente, keď ste celou svojou bytosťou tam, keď sa stanete súčasťou fotografie. Iba vtedy môžete snímať zábery, ktoré majú určitú silu. Fotograf pracuje so svetlom, s kompozíciou, musí rozumieť priestoru. Fotografia vzniká v zlomku sekundy a musí toto všetko obsahovať. Fotografu musíte milovať. Musíte mať radosť z toho, že sa podieľate na príbehu a musíte byť schopní tento príbeh transformovať do obrazu. Aby som mohol zodpovedať vašu otázku, musíme si najskôr položiť inú otázku – čo je umenie? Väčšina umeleckých pred-

to chvíli ma musíte volať iba fotograf, nie inak.

Mali ste možnosť pracovať pre niektoré fotografických agentúr, vrátane legendárnej fotografickej agentúry Magnum Photos. Jeden z jej zakladateľov, Robert Capa, bol známy pravidlom „get closer“ (prekl.: ísť bližšie), čo znamená, že podľa jeho názoru nie je fotograf nikdy dostatočne blízko k fotografovanému objektu. Z vašich fotografií mám pocit, že ak by ste sa dostali príliš blízko, stratili by ste perspektívu. Aký je váš pohľad na toto pravidlo?

Myslím si, že Robert Capa mal na mysli to, že byť blízko znamená byť súčasťou príbehu. Musí to byť váš príbeh, musíte ho žiť, pretože ste sa rozhodli ho spracovať. Musíte v ňom byť integrovaný, stať sa súčasťou okamihu a musíte sa tam, kde ste, cítiť pohodlne. Do výslednej fotografie vnášate celé svoje dedičstvo, ideológiu a svoju predstavu o estetike, pretože jazyk fotografie je vyslovene estetickým jazykom. Výsledok dotvára svetlo a kompozícia. Všetko sa koncentruje do jediného okamihu, keď vytvoríte fotografiu. V tom krátkom momente rozprávate príbeh so všetkým čo ho spojilo, vďaka čomu ste sa stali jeho súčasťou. Príbeh by mal byť o tom, kto ho vytvoril. Verím, že toto je presne koncept Roberta Capu, byť integrovaný a byť súčasťou príbehu. Je to to najdôležitejšie a v tomto s Capom súhlasím.

Používate komplexnú paletu techník a prístupov, vo vašich fotografiách nechýba krajina, portrét, zátišie, všeobecné pohľady a rozhodujúce momenty. Čo pre vás znamená rozhodujúci okamih?

Je to otázka vášho pôvodu. Koncept rozhodujúceho okamihu znamená, že ste múdry človek, ktorý pracuje s informáciami a používa nástroj – fotoaparát – ktorým fotografujete. Pozeráte sa cez objektív a vidíte presný okamih spájajúci všetko, čo je vo vašej myslí, dokonalý záber. Dokonalá kompozícia, dokonalé svetlo sa udeje v zlomku sekundy. Musíte byť súčasťou vývoja okamihu. A keď fenomén, ktorý cez objektív sledujete, zvýši svoju intenzitu, idete za ním. V tom okamihu musíte byť úplne integrovaný, len tak získate najlepši záber. Toto je pre mňa rozhodujúci okamih.

Vaše kompozície, spôsob rámovania, sú tak odlišné od toho, čo vidíme v rámci európskej školy fotožurnalistiky, ktorú začal Henry Cartier Bresson. A dokonca sa líšia od fotografov ako napríklad Robert Frank. Môžete mi povedať viac o vašom prístupe? Je to založené na tom kto ste, odkiaľ ste? A prečo fotíte výhradne čiernobielo?

Narodil som sa na dobyťčej farme v Brazílii, na najbarokovejšom panstve Brazílie – v Minas Gerais. Na tomto mieste sa zrodilo portugalské baroko, ktoré ma ovplyvnilo. Príroda bola veľkou súčasťou môjho vzdelávania, na-

učil som sa, ako sa pozeráť na okolitý svet – ako ho zarámovať, ako komponovať obraz, naučil som sa rozumieť objemu priestoru. Moje fotografie majú úplne odlišné svetlo, ako v prípade väčšiny fotografov, pretože toto svetlo je súčasťou môjho dedičstva. Hory, kde som vyrastal, mraky, ktoré som videl ako dieťa, neuveriteľné dažde, ktoré som zažil v Brazílii, nádherný kumulonimbus, ktorý som pozoroval, to všetko bolo vo mne keď som začal fotografovať. Môj spôsob použitia svetla je ovplyvnený miestom, kde som vyrastal. Slnecného svetla sme v tejto časti Brazílie mali až priveľa a ja som sa vždy schovával v tieni. Akýkoľvek výhľad, ktorý som mal, keď som bol dieťa, bol z tieňa smerom k svetlu. Prostredie formovalo moje názory, videnie, a pomohlo mi vytvárať odlišné fotografie. Rád fotografujem. Práve som dokončil sériu, kvôli ktorej som strávil sedem rokov v Amazónii. Sedem rokov som fotografoval pôvodných obyvateľov Amazónie, premýšľal o ochrane dažďových pralesov, hľadal som svetlo a venoval pozornosť všetkým formám, ktoré sú pre mňa dôležité. Cítim sa privilegovaný, že pracujem čiernobielo. Je to abstrakcia, nič na svete nie je výhradne čiernobiele, dáva mi to príležitosť zvýrazniť a zdôrazniť celý vesmír môjho dedičstva. Fotografia nie je objektívna, je veľmi subjektívna. Keď sa pozriete na moje fotografie, uvidíte ľudí, veci, ktoré som chcel zachytiť presne tak, a nie inak, pretože takto to vzniklo v mojom vnútri.

Vytvorenie jedného záberu trvá mili-sekundy. Fotografia ako taká však vzniká podstatne dlhšie. Často hovoríte o fotografii ako o životnom štýle...

Fotografia je celý môj život. Žijem ňou od rána do večera. Pred tým, ako idem spať, znova prežívam okamihy a fotografie, ktoré som vytvoril, premýšľam nad fotografiami, ktoré urobím nasledujúci deň. Byť fotografom vyžaduje veľkú dávku trpezlivosti, musíte počkať, kým sa veci stanú. Niekedy prídete na miesto, a máte pocit, že sa tam nič nedeje, ale keď počkáte, okamih potrebný pre vznik fotografie nastane. Začnete vidieť veci, začnú sa pred vami objavovať, začnú byť súčasťou vášho každodenného života, vášho správania. Fotografia je vytvorená v zlomku sekundy, stačí na to 1/250 sekundy, no niekedy musíte počkať hodiny, dni, aj týždne, kým sa niečo udeje. Musíte byť pri tom. Ako povedal Robert Capa, ak tam nie ste, nemáte fotografiu. Vyžaduje to čas, skúsenosti a nekonečnú zvedavosť. Práve mi vychádza veľká kniha s názvom Amazônia. Ak by ste sa dostali na výstavu, ktorú máme teraz v Paríži, uvideli by ste tam niečo z 200 fotografií. Ak počítam, že na zhotovenie jednej snímky používam priemerne expozíciu v dĺžke 1/250 sekundy, znamená to, že všetky fotografie, ktoré som vytvoril pre túto výstavu, boli urobené za jednu sekundu.



Sebastião Salgado | Rieka Jaú, štát Amazonas, Brazília | 2019



Sebastião Salgado | Domorodé územie údolia Javari, štát Amazonas, Brazília | 1998

Práca na projekte mi trvala deväť rokov, ale tieto fotografie sú len zlomkom sekundy. Aby vznikli, aby som do Amazónie mohol ísť fotografovať, musel som sa pripraviť na cestu, pripraviť svoju myseľ, musel som cestovať, musel som všetko integrovať, napláňovať. Spoločne s mojou manželkou Léliou sme dlhé roky vyrabali na návrhu a dizajne knihy, pripravovali výstavu, bolo potrebné usporiadať rámy, zabezpečiť priestor pre výstavu, nastaviť osvetlenie...

Ten dôležitý okamih, počas ktorého som vytvoril fotografie, je v porovnaní so zvyškom veľmi malý. Všetko muselo byť pripravené na to, aby nastal magický okamih tej jednej sekundy, kedy fotografie vznikli.

Aby ste zachytili dokonalý okamih, neustále sa vraciate na miesta, ktoré fotografujete, čakáte na dokonalé svetlo. Na každom z projektov trávite dlhé roky. Kedy a ako viete, že váš projekt je hotový a môžete ísť domov?

Viete, že sa vám podarilo urobiť dobrý záber, keď fotografiu „máte“. Keď ste vo vnútri deja, a ste do neho integrovaní, uvidíte, čo sa pred vami odohráva, uvidíte, ako sa všetky premenné stretnú v jednom bode. Svetlo, príbeh okamihu. Zárazkom sa všetky tieto veci spoja. Niekedy ste natoľko unavení, že si musíte ľahnúť, na chvíľu si odýchnuť. Potom opäť pokračujete v práci na svojom príbehu. A keď skončíte, viete, že máte dobrý záber, že ste vytvorili niečo, čo dáva dokopy kvalitný obsah. Nastane okamih, keď viete, že

môžete prestať, a že všetky vaše fotografie dávajú zmysel.

Ste známy tým, že pre každú sériu vytvárate veľké množstvo fotografií. Povedzte si niečo o sérii Gold. Tento projekt ste robili počas inej pracovnej misie, vo svojom voľnom čase, financovali ste ho z vlastných peňazí. Nemala byť táto séria súčasťou série Workers?

Projekt Gold bol jedinečný. Zlatá baňa, ktorú som fotografoval, bola objavená v roku 1980. Po 11 rokoch strávených mimo Brazílie som sa konečne mohol vrátiť do svojej rodnej krajiny. Museli sme z Brazílie utiecť kvôli diktatúre. Keď objavili ložiská zlata v Serra Pelada, písalo a hovorilo sa o nich po celom svete. V televízii som videl zábery, na ktorých desatisíce robotníkov hľadali zlato uprostred džungle. Veľmi som tam chcel ísť. Nebol som však pre vládu dôveryhodným človekom, takže

pripravený žiť a bývať s robotníkmi, pochopiť ich, pochopiť ich správanie, sledovať ich pri práci. Prišiel som s nimi tráviť čas a zostal som s nimi uprostred džungle 35 dní. Neboli tam žiadne hotely, životné podmienky boli otrasné. Priniesol som si hojdaciu sieť na spanie, vrece ryže vážiace 60 kil, pol vreca fazule, vrece sušeného mäsa. Bol som pripravený takto prispieť robotníkom, ktorí súhlasili, že s nimi môžem zostať a žiť. Keď som tam prvýkrát prišiel, povedal som im: „Chlapi, priniesol som toto jedlo, dám ho dokopy s vašim, budeme ho jesť spolu, vy budete jesť moje a ja budem jesť vaše.“ Chodil som po bani každý deň od rána do večera, pozoroval dianie a fotografoval. Chodil som hore a dole do hlbokej bane niekoľkokrát denne. Bolo to strmé a veľmi šmyklivé. Vedel som, že tam nejdem urobiť iba niekoľko fotografií, išiel som tam urobiť veľa práce. Dnes mám z projektu knihu a výstavu, pretože som mal príležitosť, ktorú síce mal každý iný fotograf, ale ja som si dokázal usporiadať život a využiť príležitosť byť pri tom, byť tam, čo v konečnom dôsledku znamenalo veľký rozdiel.

Neboli ste prvým fotografom, ktorý fotografoval zlatokopov v Serra Pelada. Napríklad Miguel Rio Branco, brazílsky korešpondent Magnumu, ich príbeh zachytil na farebný film. Váš projekt je rovnako, ako všetky vaše fotografie, čiernobiely. V čase vzniku projektu Gold plnofarebné časopisy zažívali boom, ale vy ste zmenili všetko to farebné nadšenie. Kedy ste si uvedomili, že toto dielo je v skutočnosti väčšie v porovnaní s tým, čo ste si možno predstavovali predtým, ako ste tam šli? Kedy ste vedeli, že stojí za to dať projektu samostatný život?

Pred projektom Gold som pracoval na inej sérii, na ďalšom príbehu pre projekt Workers, ktorý sa odohrával v Kuvajte. Aj z tejto série vznikla kniha. Mám v pláne počas nasledujúcich mesiacov a rokov spracovať fotografie, ktoré som urobil počas výstavby tunela medzi Francúzskom a Anglickom. Keď to urobím, možno vznikne ďalšia kniha. Pre Workers som spracoval asi tridsať rôznych príbehov a som si istý, že ak by som chcel, môžem z nich urobiť tridsať rôznych kníh, pretože na každom projekte trávim veľa času a tieto príbehy sa stali súčasťou môjho života. Považujem za veľkú výsadu, že som mohol byť tam, na všetkých tých rôznych miestach, kde malo možnosť fotografovať len veľmi málo ľudí. Ako napríklad v prípade uhoľných baní v Dhanbade v Indii. Alebo keď som mal jedinečnú príležitosť fotografovať v 80. rokoch v automobilke v bývalom Sovietskom zväze a vidieť spôsob výroby ich automobilov. Bol som schopný toto všetko vidieť na vlastné oči a fotografovať. Byť fotografom je veľká výsada. Prešiel som viac ako 130 rôznych krajín sveta a skutočne som v týchto krajinách žil s lokálnymi ľuďmi. Bol som tam reálne, išiel som do hĺbky.



Sebastião Salgado | Indiáni Suruwahá, štát Amazonas, Brazília | 2017

Všetky tieto príležitosti, ktoré som mal, sú pre mňa najdôležitejšími momentmi v živote.

Zlatá baňa v Serra Pelada bola vtedy najväčším náleziskom zlata na svete. Na vašich fotografiách vidíme viac ako 50-tisíc mladých mužov pracujúcich 70 metrov pod zemou, zahalených bahnom. Môžeme vidieť masy ľudí, malé existencie, ktoré ochoreli na zlatú horúčku. Fotografie, ktoré ste urobili z väčšej vzdialenosti nám poskytujú inú perspektívu. Ako ste ich z tejto perspektívy vnímali vy?

Všetci máme vo svojich životoch väčší rámec. Rámec nášho života je história ľudstva, je to niečo, čo žije v nás. Niekoľko stretneme svoju históriu, našu minulosť. Keď som fotografoval zlatú baňu v Brazílii, videl som sám seba pri stavbe pyramíd, mal som pred očami bane kráľa Šalamúna. Videl som pred sebou historický okamih. Pozorovať desaťtisíce mužov spoločne odstraňujúcich pôdu bolo veľkolepá a úžasné. Nešlo o to, o čom som čítal, ani o to, čo mi niekto povedal, bolo to úplne iné. Videl som príležitosť zachytiť históriu a zhmotnil som okamih, príbehy, ktoré sa stali pred 2000, 3000 rokmi. Verím, že táto integrácia, keď sa všetky premenné spájajú, je úžasným procesom tvorivosti. Ste konfrontovaní s realitou, ktorú musíte prepisovať pomocou nástrojov, ktoré máte. Spomínam si, že keď som pracoval v Kuvajte, kde som fotografoval ropovody horiace počas prvej vojny v Perzskom zálive, mal som pocit, že žijem sen. Súčasne tam

horelo asi 600 ropných vrtov, ktoré vytvárali veľké oblaky dymu. Niekedy sme dva až tri dni nevideli slnečné svetlo. Slnko sa cez dym jednoducho nedostalo. Zrazu v jednom momente začal fúkať vietor a ten vytvoril priestor v oblakoch dymu a cez ne prenikli lúče svetla. Bolo to ako zázrak. Predstavoval som si Mojžiša, ako kráča cez more z Egypta, odohrával sa predomnou biblický príbeh. Bol som úplne sám. Mal som auto, ale žiadne GPS, iba malý kompas, aby som vedel, kde je sever alebo západ. Videl som dym a nasledoval som ho. V jeden moment explodoval ruský tank T-34, vo vzdialenosti som videl explodovať ropný vrt. Bolo to akoby som kráčal po divadelnej scéne o veľkosti planéty. Pracoval som tam na zákazku pre noviny The New York Times. Poslali mi informácie o hoteli, ktorý tam mal jediný telex v celom okolí. Stále mi písali, aby som ukončil prácu a priniesol fotografie naspäť. Na ich správy som nereagoval, celý mesiac na mňa tlačili, ale ja som nebol schopný opustiť toto miesto. V deň, keď som sa rozhodol ísť domov, som vedel, že moja žena je zúfalá, že sa bojí o moju bezpečnosť a zároveň som si uvedomoval, že sa niečo také už nikdy v mojom živote nebude opakovať. Vedel som, že to bola jedinečná príležitosť, že to bola najrozsiahlnejšia ekologická katastrofa v dejinách ľudstva, a ja som tam bol, aby som ju videl. Bolo to nebezpečné, videl som tam umierať ľudí, ale bol som tam.

Hovorili ste o tom, že fotografia je veľmi individualistická a že fotograf je väčšinou sám, o tom, že sa vaša manželka Lélia o vás bála. Boli ste niekedy v ohrození života? Mnohokrát som bol v nebezpečnstve a veľakrát ma takmer zabili. Mal som zlomených veľa kostí v celom tele, absolvoval som mnoho operácií. Raz som sedel vo vojenskom aute, ktoré explodovalo, keď prešlo cez nášlapnú minú. Výbuch zabil vodiča, odrezal obe nohy vojenskému úradníkovi, ktorý bol v tom aute so mnou. Prežil som leteckú nehodu, malé lietadlo havarovalo, bolo úplne zničené. Keď strmo padalo, pomyslel som si: „Mal som v živote toľko jedinečných príležitostí, videl som a zažil toľko vecí, ale nikdy som nezomrel. Dnes určite zomriem, zažijem smrť.“ Prežil som. Pracoval som na mnohých vojnových príbehoch, veľa mojich priateľov bolo zabitých a ja som mal šancu žiť, byť pri tom. Nejde o to či ste odvážny alebo mocný, vždy sa veľmi bojíte. Ale vaša zvedavosť, potreba byť pri tom, je väčšia ako čokoľvek iné. Riskujete. Ak nie, nemáte fotografiu.

Pri pohľade na vaše fotografie je ohromujúce vedieť, že boli nasnímané 35 mm fotoaparátom. Neskôr ste pracovali s veľkým formátom a len nedávno ste prešli na digitálny fotoaparát. Vaše slávne zrnó TRI-X tu však stále je. Ako to robíte?

V mojej pracovnej oblasti bolo potrebné použiť rýchly film. Pracoval som s filmom značky Kodak s názvom TRI-

X, ISO 400. Vtedy to bol najrýchlejší film na trhu a poskytoval mi určitú kvalitu. Nebol najkvalitnejší, bol príliš zrnitý. Dalo sa s ním ale rýchlo pracovať, používať dva fotoaparáty naraz, a nebolo treba používať statív, ktorý by ma brzdiť. Väčšinou som fotil týmto filmom. Miloval som analóg, ale po udalostiach z 11. septembra v New Yorku boli všade nainštalované röntgenové skenery. Keď ním raz prejde film, nie je to veľký problém, ale keď ho necháte skenovať viackrát, pretože musíte prestupovať na viacerých letiskách, váš film už nebude to, čo pred tým. Preto bolo pre mňa nevyhnutné zmeniť technológiu. Digitál je úžasný, jeho kvalita je vynikajúca, ale výsledný obraz je plochý. Nemá hĺbku. Digitál mi nedával rovnaký výsledok, na aký som bol zvyknutý, chýbalo mi zrno, ktoré mi dával TRI-X. Preto som si najal malú firmu vo Francúzsku, ktorá vyvolala moje filmy, vyseparovala z neho zrno, a digitálnym postprocesom ho vrátili mojim fotografiám. Teraz keď fotografie tlačím, mám v nich rovnakú hĺbku, akú som mal predtým. Celý život som miloval toto zrno, zrno nie je kvalita, zrno je problém. Ale keď celý život pracujete s problémom, stane sa z neho niečo, bez čoho nemôžete žiť.

Jana Rajcová
fotografka a publicistka

ISTVÁN KEREKES – 612 CIEN/54 KRAJÍN/6 KONTINENTOV

Výstava: Rozprávky zo života pohľadom fotografa
Autor: István Kerekes
Kurátor: Imre Horváth
Miesto: Maďarský kultúrny inštitút v Bratislave
Trvanie: 14. 6. – 2. 7. 2021

Spoznanie fotografa Istvána Kerekesa a jeho tvorby v Maďarskom kultúrnom inštitúte bolo hodnotným zážitkom pre priaznivcov vizuálneho umenia. Dovolím si tvrdiť, že málokto z prítomných v zaplnenej galérii dovtedy dôvernejšie poznal autorove fotografie i tohto pozoruhodného umelca. Už v príhovore zaujal návštevníkov veľvyslanec Maďarska na Slovensku Tibor Pető, ktorý povedal: „Maďarsko má svetoznámych fotografov, István Kerekes je toho dôkazom.“

Ešte pozornejšie a s úžasom sledovali hodnotenie kurátora Imre Horvátha, predsedu Zväzu maďarských umeleckých fotografov a fotografických tvorivých skupín. Ten prítomného autora na slávnostnom otvorení výstavy predstavil: „Jeho ocenenia môžem hodnotiť športovou terminológiou. Za fotografiu Yelena získal 612 cien v 54 krajinách na šiestich kontinentoch, čo je svetový rekord. Tiež jedinečný úspech v histórii maďarskej fotografie. V roku 2012 mu Medzinárodná federácia fotografického umenia (FIAP) udelila titul Excellence FIAP/ Diamond1, čo dosiahol iba 39 fotografov z celého sveta a on bol najmladší. O päť rokov neskôr získal diamantové ocenenie druhého stupňa a v roku 2018 najvyššie EFIAP/Diamond3. Zo 68 takto ocenených bol stále najmladší autor a prvý Maďar. V auguste 2018 mu udelili maďarské štátne vyznamenanie Zlatý kríž za zásluby.. Patrí medzi najúspešnejších fotografov na svete. Jeho tvorbu videli návštevníci na vyše 4-tisíc výstavách.“

Podľa Horvátha na fotografické potulky István Kerekes nechodí s veľkou brašnou alebo bohatou výzbrojou. Nenosi množstvo fotoaparátov a objektívov, ba ani statív, stačí mu malá vďaka. Vie nadväzovať vzťahy s ľuďmi, ktorých chce fotiť a cez oči odhaľuje ich dušu. „Tu máte dobrú príležitosť presvedčiť sa o tom,“ vyzval kurátor prítomných. Vo výbere 19 fotografií prevažovali čiernobiely zábery, niekoľko farebných bolo tiež očiam lahodných a bez výrazných kriklavých farieb. Okrem rekordárskej fotografie Yeleny, ktorá lákala na výstavu a ako pútač na budove maďarského veľvyslanectva a inštitútu (na zábere), sa návštevníci mohli zahľadiť do očí ďalších dievčat (Valeria, Christina, Marisa, Irinka a Lisa) i fúzatých starcov. Portrétnu sé-



István Kerekes | Marmaróšská rozprávka | 2015



István Kerekes | Tváre v okne | 2014

riu doplnili zábery zo života chudobných ľudí na Balkáne i inde, ľudové zvyky (kúpačka, zabíjačka) i dôvernejší vzťah ľudí rôzneho veku so zvieratami (pes, krava, ovca, kozy).

„a júni 2009 som bol na jedno-dňovom výlete V okrese Maramures

v severnom Rumunsku. Na hojdačke pred domom som uvidel malé dievčatko. Upútal ma jej nevinný vzhľad, jedinečný výraz tváre, krása v presvedčivé kúzlou. Svetlé a výrazne žiariace črty tváre hovorili a jej vnútornej čistote. Nepriame prírodné svetlo bolo ideálne pre tú chvíľu

na portrét. Stará mama pracovala v záhrade, požiadal som ju o povolenie fotiť dievča. Bola veľmi priateľská a súhlasila. Yelenu som požiadal, aby sa na mňa pozrela. Urobil som niekoľko obrázkov o len a tomto jednom sa objavil veľmi zaujímavý tajomný úsmev. Je to fotografia dievčata v rozprávkovo vyzerajúcej dedine, kde sú účinky moderného sveta menej prítomné v živote obyvateľov. Dievčatko má na sebe šatku, ktorá je súčasťou typického tradičného kostýmu Maramures. V ten deň som mal šťastie,“ hovorí autor o vzniku svojho najslávnejšieho portrétu. Podobné príbehy majú i jeho ostatné zábery.

István Kerekes (1977) žije v Mosonmagyaróvári. Ako voľný fotograf sa venuje najmä portrétnej tvorbe, dokumentuje sociálnu tematiku, rád fotografuje v prírode, život i prostredie obyčajných ľudí. Prispieva do novin, časopisov, publikácií či katalógov. Je členom maďarského združenia MAFOSZ. Od roku 2004 sa pravidelne zúčastňuje národných a medzinárodných fotografických súťaží a výstav, od roku 2009 býva členom poroty. a študentskej fotosú-

ťaži Zilele Muntelui (Rumunsko) v roku 1997 dostal prvé ocenenie a odvtedy si ich poctivo eviduje. V deň bratislavskej vernisáže ich mal na svojej internetovej stránke 3105 získaných v 81 krajinách, z toho 650 zlatých medailí a najvyšších ocenení. Okrem európskych štátov mu ceny udelili v Indii, Japonsku, USA, Austrálii, Číne, Južnej Afrike, Indonézii, Singapure, Argentine, Guatemale, Taiwane či v Keni. Tohto roku bol úspešný aj v slovenských súťažiach. Najviac – tri ocenenia (Najlepší autor salónu, Čestné uznanie FIAP, Hexagon čestné uznanie) získal na Fotosalóne Hexagon 2021 Nové Zámky. V súťaži Strom 2021 (Ružomberok) mu udelili Čestné uznanie Zväzu slovenských fotografov a v Bardejove na 8. jarnom Fotosalóne Bardaf 2021 Veľkú cenu mesta Bardejov. Len zoznam jeho ocenení v „kovidovom“ roku 2020 by zabral aj celú stranu. Je to naozaj až neuveriteľne úspešný fotograf. Výstava bola súčasťou 7. ročníka festivalu Viac ako sused, Týždeň maďarskej kultúry v Bratislave.

Pavol Erdziak, publicista

VÍTAZNÉ
FOTOGRAFIE
WORLD PRESS
PHOTO 2021

Holandská Nadácia World Press Photo vyhlásila výsledky 64. ročníka súťaže World Press Photo Contest a 11. ročníka súťaže Digital Storytelling Contest počas apríla 2021, no kvôli korone boli vyhlásené po prvýkrát bez osobnej účasti iba online.

Všetky víťazné fotografie sú každoročne súčasťou knižnej ročenky a celoročnej výstavy, ktorá putuje zvyčajne do 120 miest v 50 krajinách sveta a navštívia ju viac ako štyri milióny ľudí. Navyše sú hlavnými víťazi a víťazky požívaní, aby prednášali na verejných podujatiach počas celého roka.

Tohtoročné víťazné témy súviseli najmä s pandémiou, klimatickými zmenami, dlhodobými vojnovými konfliktmi a ľudskými právami. Súťaž oceňuje najlepšie novinárske fotografie v ôsmich kategóriách, do tohto ročníka sa prihlásilo 4315 fotografov a fotografiiek zo 130 krajín. Medzinárodná porota posudzovala spolu 74 470 snímok. Technická úroveň snímok a umelecká hodnota víťazných záberov je skutočne prvotriedna, no zároveň každý jeden záber je silný aj po obsahovej stránke.

Víťaznou fotografiou roka sa stala snímka s názvom Prvé objatie od dánskeho fotografa Madsa Nissena, ktorý fotografuje pre dánsky denník Politiken. Je na nej seniorka Rosa Luzia Lunardi (85), ktorú 5. augusta 2020 objíma zdravotná sestra Adriana Silva da Costa Souza cez plastovú fóliu v ošetrovateľskom dome Viva Bem v brazílskom São Paule. V Brazílii od začiatku prvej vlny pandémie prezident Bolsonaro vírus zľahčoval a tvrdil, že je to iba malá chrípka a Brazília sa tak stala jednou z najpostihnutejších krajín v počte nakazených a úmrtí na svete, čo podnietilo autora dokumentovať ľudí počas pandémie práve tam. Tak vznikla táto ikonická fotografia pre túto dobu, ktorá nie je iba o časoch počas Covidu-19, ale je najmä o zraniteľnosti, strate blízkych, odlúčení, láske a empatii a to všetko v jednom obraze. Ak sa zadívate na fotografiu dlhšie, uvidíte krídla, ktoré sú symbolom nádeje a rozletu.

Ocenenie World Press Photo of The Year získala víťazná séria Habibi, ktorá je o milostných príbehoch odhrávajúcich sa na pozadí izraelsko-palestínskej vojny. Príbeh fotografoval taliansky reportér Antonio Facciolongo a ukazuje v ňom dopad konfliktu na palestínske rodiny, ktoré



Mads Nissen | Prvé objatie | 2020

bojujú nielen o život, ale aj zachovanie reprodukčných práv a ľudskej dôstojnosti.

V portrétnej kategórii uspel ruský fotograf Oleg Ponomarev so snímkom Premena: Ignat, na ktorej zachytil transmuža so svojou priateľkou Mariou v Petrohrade. Život transrodových ľudí je v konzervatívnom Rusku veľmi náročný, nemôžu prejsť legálnou tranzíciou a sú častokrát diskriminovaní v zdravotnom systé-

me a v práci. Porota ocenila aj fotografiu Lorenza Tugnoliho zobrazujúceho zraneného muža po výbuchu v prístave v Bejrúte či inváziu kobyliek vo východnej Afrike zachytenú Luisom Tatom. Valerij Melnikov získal prvé miesto v kategórii hlavné správy so sériou Stratený raj, kde zachytil ľudí počas konfliktu v Náhornom Karabachu.

Z našich končín strednej Európy uspela jedine Polka Karolina Jorden-

ko, ktorá získala druhé miesto v kategórii dlhodobý projekt so sériou Znovuzrodený. Fotografa v sérii preskúmava fenomén, ako umelé plastikové bábiky vyvolávajú u dospelych skutočnú emocionálnu reakciu. Zobrazuje ženy, ktoré nemôžu mať deti, alebo ich stratili a dávajú lásku umelým bábätkám, ktoré prebaľujú, kupujú im oblečenie a starajú sa o ne ako o skutočné deti. Cez bábiky si kompenzujú stratu a zvládnutie úzkosti a samoty.

Americkú fotografku Evelyn Hockstein z The Washington Post ocenili za fotografiu Diskusia o emancipovanej spomienke v kategórii aktuality. Na snímke je hádka muža a ženy s odstránením Pamätníka emancipácie v Lincoln Parku vo Washingtone, DC, kde stojí socha Lincoln, ktorý drží v ruke Vyhlásenie o emancipácii a pri nohách mu kľáč čiernoch. Kritici hovoria, že socha je paternalistická a ponižujúco zobrazuje Američanov čiernej plati a nezodpovedá tomu,



Oleg Ponomarev | Premena: Ignat | 2020

akú úlohu zohrávali černosi pri oslobodení. Druhá strana tvrdí, že ide o pozitívne zobrazenie oslobodenia ľudí z otroctva a odstránenie tejto pamiatky môže viesť k vymazaniu histórie. Dôležité je povedať, že snaha o odstránenie sochy sa uskutočnila uprostred vlny protestov hnutia Black Lives Matter, ktoré považujú pamätník za súčasť represívnej histórie a žiadajú poctivejšie zobrazenie amerických dejín. Na príkaz z amerického Kongresu bola nakoniec socha v roku 2021 prevezená do múzea.

Ostatné víťazné kategórie si môžete pozrieť na webových stránkach súťaže. Verím, že raz budeme v tejto recenzii spomínať aj slovenského víťaza alebo víťazku.

Dorota Holubová
šéfredaktorka



Evelyn Hockstein | for The Washington Post | 2020

NAJLEPŠIA SLOVENSKÁ FOTOGRAFIA ZA ROK 2020

Laureátov 17. ročníka Novinárskej ceny oznámila Nadácia otvorenej spoločnosti počas slávnostného večera 6. mája v priestoroch Štúdia Slovenského národného divadla. Je určená pre novinárov zo všetkých typov médií – printových, elektronických, celo-slovenských i regionálnych, pre online aj občiansku žurnalistiku.

Kategória fotografií bola pandemic-kým rokom poznačená možno viac ako ostatné. Lockdown či zákaz cestovania výrazne obmedzili prácu fotografov, ktorých objektívy sa minulý rok zamerali najmä na zachytávanie ľudských príbehov koronakrízy. Ďalšou výraznou témou roka 2020 na Slovensku bol proces k vražde Jána Kuciaka a Martiny Kušnírovej či parlamentné voľby, ktoré priniesli zmeny na politickej scéne.

Porota v medzinárodnom zložení Milan Jaroš (fotograf, Respekt), Dorota Holubová (dokumentárna fotografka, šéfredaktorka magazínu Fotonoviny), Olja Triaška Stefanovič (vedúca Katedry fotografie a nových médií, VŠVU) a Maciek Nabrdalik (dokumentárny a reportážny fotograf, VII Photo Agency) sa rozhodla nominovať tri práce, ktoré originálnym a profesionálnym spôsobom vykreslili najdôležitejšie momenty roka – stopu, ktorú na zdravotníckych pracovníkoch zanechalo zachraňovanie životov počas pandémie (Michal Burza), kľúčové chvíle pandemického roka v krajine (Radovan Stoklasa, séria Pandemický rok 2020, TASR/Reuters) a proces, ktorý zmenil Slovensko (Tomáš Benedikovič, Proces, Denník N).

Vítazom kategórie najlepšia fotografia za rok 2020 sa stal Michal Burza so sériou Prvá línia. Zachytil hrdinské úsilie zdravotníckeho personálu a vytvoril sériu úprimných portrétov zdravotníkov a zdravotníčok, ktorí denno-denne dávajú zo seba všetko pri záchrane ľudí s ochorením Covid-19, riskujú život a odrezávajú sa od svojich blízkych. Za anonymnými postavami v ochranných maskách a oblekoch, ktorí musia takto vydržať dlhé hodiny, sa v diptychoch odhaľujú ich tváre s pohľadom upreným do objektívu. Obeta, ktorú títo ľudia prinášajú pre bezpečnosť a záchranu ľudí počas pandémie je neoceniteľná a zaslúži si nielen obrovskú poctu, ale zároveň prehodnotenie roky zanedbaného zdravotníckeho systému na Slovensku.



Michal Burza | zo série Prvá línia | 2020



Michal Burza | zo série Prvá línia | 2020



VITAJTE V SIBÍRSKYCH LESOCH ASYA DOBROVOLSKI

V mojej vlasti, na Sibíri, došlo k prírodnej katastrofe obrovských rozmerov – viac ako 2 milióny hektárov priemyselného lesa boli zničené pri požiaroch. Dym lesného požiaru sa dostal až na Ural. Režim „čierneho neba“ bol zavedený aj do regiónov, kde požiare nie sú. Situáciu zhoršuje suché počasie. Obnova lesov bude trvať najmenej 60 rokov. V tom čase už budem mať 86 rokov ... a nemôžem mlčať! Preto som vytvorila sériu plagátov o tejto tragédii v nádeji, že zvýši spoločenské povedomie. Pri svojich návrhoch plagátov som spálila fotografie a počas procesu pochopila, akí sme bezmocní pred živlami a ako je matka príroda závislá od našej pomoci.

Asya Dobrovolski
reportážna fotografka a umelkyňa



Asya Dobrovolski | zo série Vitajte v sibírskych lesoch | 2019



Asya Dobrovolski | zo série Vitajte v sibirských lesoch | 2019



Asya Dobrovolski | zo série Vitajte v sibirských lesoch | 2019

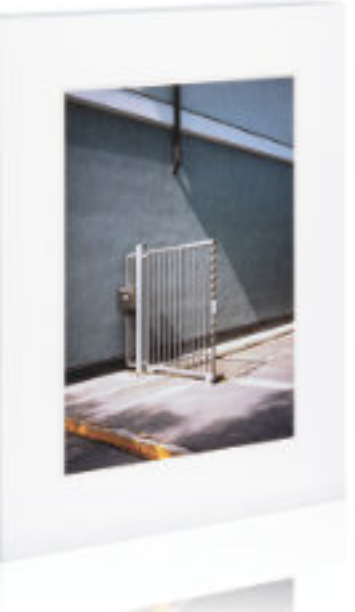


Asya Dobrovolski | zo série Vítajte v sibírskych lesoch | 2019

KNIHA
O MALOM RÍME

Titul: RAMBLE TRNAVA
Vydavateľstvo: MER
Texty: Ema Lančaričová, Ervín Gejdoš
Grafický dizajn: Ervín Gejdoš
Formát: 170x240mm
ISBN: 978-80-570-2860-4

Ema Lančaričová je vizuálna umelkyňa a fotografka, ktorá sa vo svojich prácach dlhodobo venuje médiu fotografie, pričom ho analyzuje do hĺbky prostredníctvom teoretických textov a s filozofickým presahom. Jej kniha RAMBLE TRNAVA, ktorá bola vydaná v spolupráci s nakladateľstvom MER, nadväzuje práve na túto tvorbu. Vznik knihy bol umožnený vďaka crowdfundingovej kampani na Startlabe, pričom autorka v kampani spomína samotný začiatok projektu, ktorý vznikol v Lo-



Ema Lančaričová | obálka knihy Rambla Trnava | 2021



Ema Lančaričová | zo série Rambla Trnava | 2021

dži a jej plán vydávať viaceré knihy v iných mestách. Samotná kniha obsahuje v úvode krátky text predstavujúci divákovi príbeh fotografie, ktorý chce autorka sprostredkovať, avšak priblíženie celého konceptu tu nie je, čo možno čitateľovi, ku ktorému sa kniha dostane inak ako cez Startlab odmenou, môže ako dovysvetlenie chýbať.

Okrem významu fotoknihy ako ob-

jektu, má RAMBLE TRNAVA aj iný presah. Ema Lančaričová aj skrz túto prácu nabáda diváka na iný pohľad na fotografiu, na akú sme ako používatelia digitálnych aparátov zvyknutí dnes. Vyzýva k pomalému vnímaniu miesta, priestoru, času i svetla; navrhuje spomaliť pri fotení a pozeraní sa. Povzbudzuje nás na prechádzky, ktoré nás naplnia svojou pomalosťou. Väčšina strán je tak zaplnená po-

etickými, analógovými fotografiami zdanlivo urbánnych miest, ktoré sa nachádzajú v Trnave. „Netrnavčan“ sa opäť dostáva do kontaktu s obrazmi neznámych priestorov, no môžeme tento aspekt vnímať ako možnosť cestovania skrz fyzický obraz s autorkinou subjektívnou selekciou miest. Pre fotografiu prechádzky znamenali novoobjavené detaily, ktoré si dovtedy ne všimla, a pre nového čitateľa-diváka to

môže byť zas prvý stret s novým prostredím očami iného.

Projekt Ramble prezentuje fotografie Emy Lančaričovej v špecifickom knižárskom spracovaní, ktoré navrhol Ervín Gejdoš.

Kvet Nguyen,
fotografka a redaktorka

31. MESIAC
FOTOGRAFIE

2. – 30. NOVEMBER 2021
OTVÁRACÍ TÝŽDEŇ
2. – 6. NOVEMBER 2021

Keď sme vlni napriek všetkým ťažkostiam pripravili jubilejný, aj keď termínovo posunutý a programom skromný 30. ročník Mesiaca fotografie, tak hlavne kvôli tomu, aby naši návštevníci neboli sklamaní, aby sme ich presvedčili, že aj v ťažkých časoch treba pracovať. Dúfame, že dokážeme v „normálnom“ 31. ročníku dobehnúť zameškané.

V bloku prezentácií autorov strednej a východnej Európy ponúka veľký priestor bulharská fotografia Borisa Missirkova a Georgi Bogdanova. S nimi sa spája aj blok filmových projekcií, vrátane európskej premiéry ich nového opusu. V rámci výstavy fotografa a kameramana Karola Slacha

(CZ) sme pripravili premietanie série diel, na ktorých spolupracoval s významnými českými a slovenskými režisérmi. Veľká výstava Viva Latina! bude mať špeciálny blok projekcií niekoľkých výnimočných súčasných diel z Latinskej Ameriky. České centrum pripravilo Hommage a Karel Vachek (1940–2020), špeciálny projekt tohto výnimočného filmára.

Stredná a východná Európa, okrem radu autorských výstav, bude zastúpená aj rozsiahlou prezentáciou 12-tich poľských fotografií a kolektívnou výstavou Inštitútu tvorivej fotografie z Opavy. Z individuálnych výstav treba vyzdvihnúť diela Borisa Németha (SK), Michal Škodu (CZ) alebo Maxima Mar-mura (RU).

Blok latinsko-americkéj fotografie obsahuje diela Sebastião Salgada, Marca Lopeza a desiatky ďalších mien. Veľkou retrospektívou sa predstaví po prvýkrát v našom regióne Yolanda Andrade (MEX). V Dome umenia sa

uskutoční aj výstava Maxima Ballesterosa (FR).

Z bloku sprievodných akcií sa v tomto roku vyníma rad aktivít spojených s vydávaním kníh, vrátane výberu 100 najlepších fotografických kníh publikovaných v rokoch 2000–2020.

Mesiac fotografie je najdlhšie (viac ako 30 rokov) organizovaným, lokálne aj medzinárodné známym a jediným kurátorský koncipovaným festivalom fotografie a vizuálneho umenia na Slovensku. 31. ročník by mal rovnako ako predchádzajúce byť výnimočný kvalitou prezentovaných diel aj radom novínok, aj šírkou sprievodných akcií, ktoré by mali do Bratislavy vrátiť po ročnej odmlke stovky obdivovateľov fotografického - vizuálneho umenia. Budeme s napätím očakávať, či sa nám to podarilo dosiahnuť.

Eva Hodek, Václav Macek
www.mesiacfotografie.sk
www.sedf.sk



VIAC NEŽ LEN FOTOGRAFIA

Názov: 51. Les Rencontres de la Photographie
Miesto: Arlés
Dátum: 4.7. – 26.9.2021
Riaditeľ: Christoph Wiesner
Programové bloky: Identity, Mimoriadne udalosti, Atlas, Nové čítanie, Pocta, Knihy

V priebehu dvadsiatich rokov, keď z času na čas navštívim Rencontres de la Photographie v Arles, sa podujatie v mnohom zmenilo. Zo stala výnimočná podpora štátu – festival patrí k najprestížnejším štátnym akciám, podobne ako divadelný festival v susednom Avignone. O menovaní riaditeľa spoločne rozhoduje prezident francúzskej republiky a tí, ktorých menuje, patria ku špičkovým osobnostiam v danej oblasti – predchádzajúci riaditeľ Francois Hebel (2002-2015) je v súčasnosti riaditeľ Európskeho domu fotografie v Paríži a Sama Stourdzého (2015 – 2020) menoval Emmanuel Macron riaditeľom Francúzskej akadémie – Villy Medici v Ríme. Z každoročného rozpočtu okolo 7 miliónov eur štát uhradí 3 milióny (okolo 3 miliónov eur festival získava z predaja vstupeniek – cca milión platiacich návštevníkov za tri mesiace, jeden milión prispievajú súkromní sponzori; pre porovnanie bratislavský Mesiac fotografie má rozpočet 70-tisíc eur, z čoho štát prispieva sumou 35-tisíc eur). Pokračuje aj starostlivá príprava a realizácia, ktorá sa odráža v kvalitnom výtvarno-architektonickom riešení každej výstavy, v servise, ktorý je pripravený pre divákov, v marketingu, ktorý zabezpečí, že festival je neprehliadnuteľný v regionálnom, celoštátnom či medzinárodnom kontexte. (Nadalej však pretrváva biedna znalosť angličtiny ako medzinárodného komunikačného jazyka.)

Charakter podujatia sa rozšíril. V názve zostali „fotografické stretnutia“, ale tie tvoria len časť ponuky, síce centrálnu, ale okolo nej sa vytvoril program, ktorý sa usiluje zasiahnuť podstatne širší okruh návštevníkov, než len tých, ktorí sú fanúšikmi fotografie resp. jej tvorcami. Ak ste prišli do Arles pred dvadsiatimi rokmi, tak každiskové výstavy boli expozície Alexandra Rodčenska, Walkera Evansa, Williama Wegmana alebo Joela-Petra Witkina, medzi hosťami bol Lee Friedlander, Henri Cartier-Bresson, Martine Franck a ďalšie autority.

51. ročník (vľahnjší bol zrušený) nič také nepontúka. Retrospektíva Sabine Weiss, skvelej autorky najmä z 50-tych a 60-tych rokov, nedosahuje úroveň diela Roberta Capu či



Pieter Hugo | Shaun Oliver, zo série Pribuzný, Kapské mesto | 2011



Rotimi Fani-Kayode | Bez názvu | 1985

Cartier-Bressona, zaujímavá je vo svojej univerzálnosti, podobne ako u nás Karol Kállay. Zdôrazňovala, že je aj remeselníčka, ktorá musí zvládnuť nielen reportáž, ale aj módu, reklamu či produktové fotenie.

Viacero výstav odráža úsilie o oslovenie širšieho, než len fotografického publika. Expozícia Jazz power! – dvadsať rokov 1954-1974 z histórie časopisu Jazz magazine – cieľi najmä na hudobných fanúšikov, aj keď s pomocou mnohých fotografií, reprodukcii obálok, dvojstrán časopisov či fimových dokumentov. Neuf od A po Z pripomína cez 26 tém (Šport, Hry, Masky, Brassai, atď) históriu časopisu Neuf, ktorý v roku 1950 založil Robert Delpire. Zaujme nielen historikov fotografie, ale aj dizajnérov, typografov a každého, kto sa venuje vizuálnej časopiseckej komunikácii. Do tohto radu patrí aj výstava o fenoméne Orient express v 19.

storočí – s podtitulom „medzi dejinami a mytológiou“ – vrátane technických nákresov, plánov, máp, fotografií, objektov z jedálenských vozňov, a pod. Výstava Nová čierna avantgarda sa venuje hnutiu 80-tych a 90-tych rokov, ktoré do jedného celku sklbilo módu a súdobý vizuálny jazyk.

Aj expozícia Thawrai! Revolúcia! patrí k tomuto trendu – témou je revolúcia v roku 2019 v Sudáne a jej brutálne potlačenie vojenskou diktatúrou. Kurátorská metóda kladie dôraz na bezprostrednosť záznamov tinedžerov v uliciach Sudánu, na videozáznamy, filmy, ktoré divákovi skvele vo svojej komplexnosti prinášajú správu o brutalite režimu, ale ťažko ich možno merať kvalitou diel napríklad Jamesa Nachtwaya. Tiež by bolo nepredstavitelné v 90-tych a možno aj nultých rokoch, že by súčasťou festivalu bola monumentálna zvuková inštalácia Echo od Reeva Schumachera, ktorá s fotografiou nemá nič spoločné.

Veľké mená z dejín či súčasnosti fotografie nahradila ambícia ponúknuť starostlivo kurátorsky pripravené tematické výstavy. Unikátne projekty, ktoré sa nedajú nikde inde vidieť, než len na tomto festivalu. 51. ročník Rencontres de la Photographie takto zahrnul do programu ťažiskovú, súčasne najlepšiu výstavu, v rámci bloku o identite pod názvom Maskulinita / oslobodenie fotografiou. Kurátorka Alona Pardo pripravila konzistentný, no pritom neuveriteľne rozmanitý výber z fotografie druhej polovice 20. storočia, v ktorom vo viacerých kapitolách rozpráva o spochybňovaní, aj o rôznych formách potvrdzovania mužskej identity v euro-atlantickej kultúre. Autorka síce odkazuje na myšlienku, že žena „sa nerodí ako žena, ale sa ňou stáva“, ale to neznamená, že by zastávala radikálne stanovisko o identite ako sociálnom konštrakte, kde je všetko možné. Výstava hovorí o vnímaní mužov ženami, o rasovej politike, patriarchálnych modeloch, heteronormatívnych stereotypoch, rodine, atď. Pardo citlivo vníma neustále vyvažovanie medzi „prirodzeným“ a „kultúrnym“. Nedá sa zabudnúť ani na jej dialóg s hnutím Metoo a jeho koncepcii „toxickej“ mužnosti. Po zhlídnutí impozantnej výstavy, ktorá zahŕňa aj prosté portréty mocných mužov Ameriky od Richarda Avedona alebo krásne vypointovaný príbeh Duane Michalsa „návrh strateného syna“, je zrejme, že autorka dokázala nahliadnuť na „maskulinitu“ z množstva rôznych uhlov a pritom nevnučovať divákovi žiadne definitívne stanovisko.

Výstava o mužskej identite ukazuje, že snaha po prierezovom pohľade



Almudena Romero | Rodinný album 1 | 2020

do dejín fotografie je náhradou resp. rovnocenná retrospektívam diel výnimočných osobností. Napríklad keď Trienále fotografie v Hamburgu v roku 2018 volilo „headline-ra“ festivalu, tak siaholo po rozsiahlej expozícii „Street. Life. Photography.“ o dejinách živej, bezpro-

strednej fotografie ulice. Aby sa čosi také mohlo udiat, treba mať finančné, aj personálne podmienky, siahajú po nich preto len veľké festivaly. Z množstva ostatných výstav – celkovo je ich 34, bez satelitných – by som vyzdvihol portréty juhoafrického fotografa Pietera Huga.

Autor odkazuje aj na tradíciu kriminalistickej typológie, na súdobé všadeprítomné sledovanie občanov, ale vždy s dôrazom na humanizmus. Jeho portréty zdôrazňujú okamih stretnutia fotografa a portretovaného, moment ticha, v ktorom nie je dôležité čo sa odo-

hralo predtým alebo potom. Portrét vyžaruje doklad tichého zápasu medzi tým, čo očakáva Hugo a čo portretovaný.

Ak sa na Hugovu výstavu nedá zabudnúť kvôli intenzite stretnutia s ľuďmi, expozícia Almudena Romero sa bude dlho pripomínať technologickou novinkou. Autorka vystaví listy rastlín zasadených na ploche stola zhruba 1x1 m špeciálnemu osvetleniu. V jeho dôsledku dôjde u nich k pigmentovej zmene, čo umožní, aby mohli zachytávať vizuálne obrazy, vznikajú tak obrazy-objekty.

Koncom júla v Arles, meste, ktoré s cca 50-tisíc obyvateľmi pripomína veľkosťou Trnavu, sprístupnili časť impozantnej stavby Franka Gehryho, ktorá úplne zmenila panorámu mesta hrdiaceho sa svojimi bohatými rímskymi pamiatkami a zachovalým historickým centrom. Aj keď súčasťou sprístupnenej časti boli tri fotografické výstavy – Diane Arbus, Nan Goldin, Annie Leibovitz – aj tak neboli súčasťou 51. ročníka. Manifestačne sa tak pripomenula snaha mecenášky stavby Maje Hoffmann, dedičky firmy L’Oreál,

nahradiť fotografiu prezentáciou najmä súčasného umenia v duchu španielskeho Bilbaa. Je škoda, že takéto dve umeniu naklonené aktivity nedokážu nájsť spoločnú reč.

Slovenská stopa na festivale je skromná. V nultých rokoch sa v amfiteátri pre tisíc divákov pri príležitosti odovzdávania Oscar Barnack Award premietalo dielo Martina Kollára a o rok neskôr Lucie Nimcovej. V tomto ročníku, o pätnásť rokov neskôr, Dušan Kochol a Zuzana Lapitková patrili medzi porotcov v rámci hodnotenia portfólii.

Ale je možné, že sa to zmení. Vďaka iniciatíve velyslanca Igora Slobodníka sa uskutočnilo stretnutie s novým riaditeľom festivalu Christophom Wiesnerom. Prijal naše pozvanie na 31. ročník Mesiaca fotografie v novembri 2021. Je možné, že počas návštev ateliérov a výstav nájde diela, ktoré sa stanú súčasťou niektorého z nasledujúcich ročníkov Rencontres de la Photographie.

Václav Macek
historik fotografie a filmu



Dana Scruggs | Nyadhour, Elevated, Mŕtve údolie, Kalifornia | 2019

NA CESTE ZA QUEER IDENTITOU VO FOTOGRAFII

Naša identita sme my sami, a je neoddeliteľná od nášho fungovania. Pokiaľ si kladíme otázku „kto som?“ , odpoveď sa zaiste nachádza práve v identite. Pri abstraktných pojmoch ako je identita sa však dostávame do nekonečna otvorených možností zobrazovania so značnou pravdepodobnosťou nepochopenia diváka, pričom platí, že ide o subjektívny pocit, ktorý je sám autorov* kin. V akejkoľvek otázke identity sa stretávame s podobnými situáciami – či už expozície samého seba, generalizovanie, stereotypizácia a nie je tomu inak ako pri LGBTQI+ komunite. Komplexnosť tohto motívu sa odráža aj v rôznych prístupoch. Niektorí sa vyjadrujú priamo, iní nepriamo a podaktorí sa s konkrétnou identifikáciou úplne vyhýbajú. Mojim zámerom bolo porovnať dva prístupy fotografov*iek pôsobiach na Slovensku, ktorí sa identifikujú ako queer osoby.

Projekt Lhála jsem mámě je semestrálna práca, ktorá vznikla na Vysokej škole výtvarných umení v roku 2020. Séria intímnych fotografií od autorky Kateřiny Durdákové je akousi úprimnou svedou o vzťahu so ženou, ktorú prostredníctvom obrazu predstavuje širokej verejnosti a to po prvýkrát. Etablovaný umelec a fotograf Luboš Kotlár sa venuje identite zo širšieho spektra rámcujúc tak viaceré kontexty nielen queer teórie, ktoré spolu nadväzujú ako určitý ekosystém. Oslovila som práve týchto dvoch respondentov kvôli odlišnému prístupu v ich vlastnej tvorbe a zmysľaní a zároveň so snahou načtnúť rôzne vizuálne postoje k otázke identity vo všeobecnosti.

Sú rôzne typy fotografov*iek – niektorí sa do témy identity púšťajú vo svojej osobnej tvorbe, iní sa tejto téme nevenujú, alebo sa prezentujú ako queer osoby minimálne. Ako si na tom ty? A prečo?

Kateřina Durdáková: Já osobne se tématu identity věnuji. Ve své tvorbě hledám sebe samu a nahlížím na různé další aspekty a vlivy. Zatím se nedokážu úplně identifikovat, ale zajímá mě oblast queer komunity a její vlastnosti. Je to stále pro mě dost osobní téma. Díky fotografii a jejímu obrazu je pro mě vyjádření pocitů jednodušší.

Luboš Kotlár: V mojej tvorbe za posledné roky pracujem do veľkej miery s pojmami vychádzajúcimi z queer teórie, avšak redukovat tieto kontexty

iba na problematiku identity/identít považujem do veľkej miery za kontraproduktívne. V diskurze o koncepte identity nastal pomerne výrazný posun, kedy miesto statickej singulárnej 'identity' dnes prevažne uvažujeme v multiplicitných 'identitách' a ich fluidite, čo znamená, že každý z nás má 'identít' niekoľko zároveň, pričom časom sa môžu meniť a vyvíjať. Koniec koncov aj samotný pojem 'queer' stojí v opozícii k fixným definíciám.

V súčasnosti by sa dalo povedať, že sa umelci čoraz viac nakládajú k angažovanému umeniu a túžia po kontakte s verejnosťou. Akým spôsobom môže umelecká prax priťahovať divákov, inšpirovať ľudí a vytvárať zmeny? Vnímáš to aj vo svojej tvorbe?

Kateřina Durdáková: Cítím, že se moje tvorba z velké části vyvíjí osobním a subjektivním směrem. Každopádně jsem ráda, když můžu díky mému pohledu otevírat otázky, komunikovat s veřejností a sdílet s nimi momenty, se kterými se sami mohou bát vyjít na povrch.

Luboš Kotlár: Osobne si nie som istý, či má angažované umenie aktuálne túto stúpajúcu tendenciu, myslím si, že podobné prejavy sú v umeleckej tvorbe prítomné dlhodobo, avšak možno sa s nimi dnes častejšie a jednoduchšie stretávame. Aj vďaka sociálnym médiám dostali rôzne menšinové skupiny ľudí možnosť vytvárať svoj vlastný naratív v opozícii ku koloniálnemu pohľadu z pozície autora/rozprávača z majoritnej spoločnosti, ktorý bol zväčša opätovne určený pre majoritnú spoločnosť. Možno je to práve tento prvok autenticity, ktorý má aktuálne potenciál posúvať vnímanie menšinových skupín obyvateľstva, pretože miesto anonymnej homogénnej skupiny obyvateľstva máme zrazu možnosť vnímať jej charakter skrz individuálne ľudské subjekty – to sa však zďaleka netýka iba prejavov, ktoré súvisia s oblasťou umeleckej tvorby.

Ako si myslíš, že sa naše vnímanie rodu a sexuality bude meniť v budúcich generáciách? Môžu (tvoje) fotografie zohrať kľúčovú úlohu pre queer ľudí na Slovensku? Ak áno, akú?

Kateřina Durdáková: Tajně si přeju, že se budeme vyvíjet jako společnost správným směrem.

Že přijímání vlastní identity bude součástí našeho bytí. Že budeme svobodnější a budeme respektovat sami sebe a okolí kolem nás. **Luboš Kotlár:** Moja tvorba nie je špecificky zameraná na queer publikum, nepredpokladám preto, že by mali moje fotografie zohrať kľúčovú úlohu pre queer komunitu u nás alebo kdekoľvek inde. Bol by som radšej, ak by dokázali zasiahnuť divákov na individuálnej báze, odhliadnuc od ich zdanlivej príslušnosti ku konkrétnej sociálnej skupine.

Čo by si konkrétne chcel*a, aby sa tvoja práca znamenala pre verejnosť? Vedomosti? Sociálnu zmenu? Rozhovor? Čo dúfaš, že tvoja práca alebo aktivita podnieti?

Kateřina Durdáková: Určitě se nebráním rozhovoru a otevřeným otázkám k tomuto tématu. Přála bych si, aby můj projekt “Lhala jsem mámě” vybízel k debatám a upozorňoval na určitou problematiku dnešní doby. Že přece nezáleží jaké pohlaví milujete. Důležité je, když se ve vztahu cítíte být stoprocentně sami sebou.

Luboš Kotlár: V mojej práci sa často objavujú non-normatívne typy tiel, ktoré sú prostredníctvom homofóbie, transfóbie, či ableizmu často vylúčené z verejného života. Myslím si, že ich zaznamenávaním a následným stretom s verejnosťou tieto obrazy môžu prispieť k ďalšej vizibilite a potenciálne aj k následnej normalizácii týchto typov tiel vo verejnom priestore. Je to však iba jeden z kontextov, s ktorými sa snažím pracovať. Skvelé by bolo, ak by sme sa už nemuseli rozprávať o umení (a následne aj o jeho autoroch) skrz kategórie súvisiace s národom, genderom, etnicitou, príslušnosťou k menšinovým skupinám, alebo aj prácou s konkrétnym médiom, či žánrom atď. Mám pocit, že tento spôsob uvažovania nad tvorbou je častokrát limitujúci a dielo často redukuje na jediný aspekt z množstva ďalších spôsobov jeho čítania.

*Kvet Nguyen
fotografka a redaktorka*



Luboš Kotlár | Bez názvu, zo série Zbytočnosť | 2019



Kateřina Durdáková | zo série Lhála jsem mámě | 2020

O AUTORSKOM PRÁVE A FOTOGRAFII S LITA

Autorský zákon chráni autorky, autorov aj ich diela. Je to základný dokument upravujúci podmienky, v ktorých autori a umelci tvoria a na základe ktorých sú odmeňovaní za svoju prácu. Napriek tomu môže pôsobiť ako priveľmi zložitý súbor pravidiel, ktorý sa navyše často a ľahko dezinterpretuje. LITA pomáha autorkám a autorom – dlhodobo aj fotografkám a fotografom – zorientovať sa v autorskoprávnej problematike, spravovať ich práva a uzatvárať férové licenčné zmluvy. Čo je dôležité vedieť, ak sa venujete práve fotografii? Prejdite s nami od základov autorského práva po jeho špecifiká pre oblasť fotografie.

Fotografia = dielo?

Áno, fotografie sú diela výtvarného umenia. Prísne vzaté však nie je každý zobrazený obrazu na film alebo na akékoľvek iné médium, samozrejme vrátane digitálnych. Aj to je špecifikum fotografie – ako dielo existuje už po cvaknutí fotoaparátu, nie až po jej „vyvolaní“. Autor alebo autorka nadobúda práva k svojmu dielu rovnako automaticky, na ich uznanie nie je potrebná žiadna formálna registrácia diela.

Na rozdiel od výsledkov mechanickej a rutínnej činnosti je dielo prejavom osobnosti autora a jeho kreativity, nad

rámec vecného zaznamenania skutočnosti ho formuje autorov tvorivý vklad. V prípade fotografie je to napríklad práca so svetlom, uhlom, hĺbkou ostrosti a podobne.

Kedy je fotografia autorskoprávne chránená?

Ihneď. Akonáhle ste vytvorili fotografiu (ktorá spĺňa vyššie uvedený predpoklad), je ako vaše dielo automaticky chránená Autorským zákonom a rovnako tak aj vy – jej autor alebo autorka.

Autorské práva k fotografii totiž začínajú existovať v momente jej vzniku. Za takýto moment sa považuje zachytenie obrazu na film alebo na akékoľvek iné médium, samozrejme vrátane digitálnych. Aj to je špecifikum fotografie – ako dielo existuje už po cvaknutí fotoaparátu, nie až po jej „vyvolaní“. Autor alebo autorka nadobúda práva k svojmu dielu rovnako automaticky, na ich uznanie nie je potrebná žiadna formálna registrácia diela.

Aké práva má autor – fotograf?

Autorský zákon chráni diela aj ich autorov vo viacerých ohľadoch – myslí

na korektné uvádzanie mena autorky alebo autora, používanie diel aj spravodlivú autorskú odmenu. Tieto pravidlá sú ukotvené v dvoch súboroch autorských práv: v osobnostných a majetkových autorských právach.

Osobnostné autorské práva – od označenia diela po jeho úpravy Osobnostné práva definujú vzťah medzi autorom a jeho dielom. Ich základom je ochrana autora pred tým, aby si jeho dielo privlastnil niekto iný, čo zabezpečuje tzv. právo autora na autorstvo k dielu. Práve oň sa môže autor oprieť v prípade sporu o autorstvo.

K osobnostným právam patrí aj právo na označenie diela menom autora, prípadne jeho pseudonymom. O tom, ako chce byť uvedený, rozhoduje autor sám. Rozhodnúť sa môže aj pre anonymné zverejnenie diela.

Fotograf má tiež právo rozhodnúť o tom, či si svoju fotografiu nechá len pre seba alebo sa o ňu podelí aj s okolitým svetom (právo na zverejnenie diela). Bez súhlasu autora taktiež nesmie nikto do jeho diela zasahovať, meniť ho alebo s ním hanlivo nakladať. Ide o tzv. právo na nedotknuteľnosť diela, ktorého účelom je chrániť nielen umeleckú a kultúrnu

hodnotu diela, ale aj dobrú povesť samotného autora.

S právom na zverejnenie diela a nedotknuteľnosť diela úzko súvisí aj tzv. právo na autorskú korektúru. Každý autor aj fotograf má v prípadoch definovaných Autorským zákonom možnosť dohliadať na spôsob, akým sa jeho dielo používa. Príkladom môže byť použitie fotografií v kalendári alebo pri zostavovaní autorovej monografie, kedy má fotograf právo kontrolovať rozlíšenie fotografie či vhodnosť zvoleného papiera pri tlači.

Majetkové autorské práva – používanie diela a spravodlivá odmena Základným majetkovým právom je výhradné právo autora použiť svoje dielo – fotografiu. Nikto nemôže fotografiu použiť bez súhlasu autora (okrem výnimiek ustanovených Autorským zákonom), čo platí rovnako pre komerčné aj nekomerčné účely použitia fotografií. Autor udeľuje súhlas napríklad na vystavenie fotografie alebo aj na použitie jej reprodukcie v časopise, knihe či na internete a mnohé ďalšie.

Už z pomenovania „majetkové práva“ zároveň možno odvodiť, že ich účelom je zabezpečiť autorovi príjem, ktorý je predovšetkým u profesionál-

ných autorov – aj fotografiiek a fotografov – zdrojom ich živobytia. Za každé použitie fotografie (okrem výnimiek ustanovených Autorským zákonom) má preto jej autor právo na spravodlivú odmenu.

Dedenie alebo zánik autorských práv Osobnostné autorské práva zanikajú smrťou autora. Avšak ani diela zosnulého autora si nikto nesmie prisvojiť. Diela je aj naďalej možné používať iba spôsobom neznižujúcim ich hodnotu a s uvedením autorovho mena resp. pseudonymu.

Naopak majetkové práva sú predmetom dedičstva. Po smrti autora prechádzajú po dobu 70 rokov na jeho dedičov. Dedičia v tomto období udeľujú súhlas na použitia diel, za ktoré im patrí odmena.

Alexandra Lakoštková a Nikola Kmeťová

LITA, autorská spoločnosť, je občianske združenie autoriek a autorov z oblasti literatúry, divadla, audiovizie a výtvarného umenia. Pomáhame autorom starať sa o ich práva a používateľom uľahčujeme získať súhlas na použitie diel. Viac môžete zistiť na www.lita.sk.

lita AUTORSKÁ SPOLOČNOSŤ

novi Antonovi, ktorý tajomného otca začal lepšie spoznávať až cez rodinný archív tisícov negatívov. Z neho sú zábery tejto výstavy. Predchádzajúce dve autorské mal počas života, z toho jednu k životnej 50-tke. Tretia pribudla po polstoročí.

Podľa mňa je veľká škoda, že sa taká náročná, progresívna a teritoriálne zaujímavá historicko-súčasná výstava konala iba jeden mesiac a nie počas celého leta. Mnohí by sme v meste uvítali viac vizuálneho umenia na verejných priestranstvách. Najmä keď výtvarník Viktor Hulík po dvoch desaťročiach prestal organizovať medzinárodný festival Socha a objekt.

„Otvorenie výstavy bolo pôvodne plánované na január. Vzhľadom na protipandemické opatrenia vlády, zákaz vychádzania a zhromažďovania sme termín museli posunúť. Výstava bola otvorená do konca júna, nakoľko vypršali povolenia na zabratie verejných priestranstiev. A v niektorých lokalitách (napr. Michalskej veži) kvôli začatým rekonštrukčným prácam nás vyzvali na odstránenie inštalácie. Výroba 12 konštrukcií, tlač 24 panelov, 48 betónových záťaží na nohy, doprava a inštalácia stála 6112,40 eur. Konštrukcie sú uskladnené, plánujeme s nimi pracovať ďalej a využiť ich na iné výstavy,“ zdôvodnila Silvia Renásová z Marketing Manager BTB.

Pavol Erdziak, publicista



Inštalácia z výstavy Čierno-Biela Bratislava

gu pred zbúraním, porovnávať Námestie SNP s vymenenými sochami, pohľad na ulicu s Michalskou vezou, na Hlavné námestie s Maximiliánovou (Rolandovou) fontánou, na siluetu ruiny Hradu z petržalskej strany ešte bez Mosta SNP a iné zmeny. Číže videli sme čo sa v meste zachovalo, čo pribudlo, ale aj to, o čo sme nenávratne prišli.

„Prostredníctvom umenia sme chceli znovu priniesť do ulíc stretnutia oby-

vateľov aj prvých návštevníkov Bratislavy. Šmotlák bol osobnosť, ktorá sprevádzala všetky významné kultúrne udalosti mesta. Zaznamenával i jeho premeny, čo je veľmi vzácne, preto koncept výstavy z toho vychádzal, aby mohli návštevníci konfrontovať rozdiel, ktorý nastal,“ vysvetlil kurátor výstavy Vladimír Grežo, predsedu organizácie Bratislava Tourist Board (BTB). Tá tento originálny projekt pripravila s Mestom Bratislava.

Šmotlák bol legendárny fotograf, byslavy pozorovateľ a výnimčný obrazový kronikár so širokým tematickým záberom. Spontánne, citlivo a často vtipne zachytával i bežný život detí a dospelych. Výstava prekvapila aj mnohých bratislavských seniorov, ktorí Šmotlákove fotografie kedysi poznali z rôznych periódík, ale už dávno na ich autora zabudli. Keď 24. januára 1979 ako 58-ročný zomrel, značka Foto Šmotlák sa na dlhé roky vytratila. Zo zabudnutia sa dostáva vďaka jeho sy-

LETMÉ OHLEDÁNÍ MÉDIA FOTOGRAFIE

Autor: Ian Haydn Smith

Název: Stručný příběh fotografie

Nakladatelství: Grada Publishing, Praha, 2021

Grafická úprava: Laurence King Publishing, London, česká sazba Artdit

Formát: 215 × 148 mm, pevná vazba, počet stran 224

ISBN: 978-80-271-1257-9

Výstižněji než pojmenování Stručný příběh fotografie zní podtitul Kapesní průvodce klíčovými žánry, díly, náměty a technikami. Knížka vydaná před třemi lety v originálním znění (The Short Story of Photography: A Pocket Guide to Key Genres, Works, Themes & Techniques) shrnuje látku obdobně jako jiná kompendia firmy Laurence King Publishing. Reprodukce ilustrují technologický i stylový rozvoj tvorby, tentokrát od piktoralismu a fotožurnalistiky k abstrakci a postmoderně. Rekapitulace nových i klasických ikon prospěje snad každému fotografujícímu. Právě povědomí nejširších vrstev zřejmě překlad jejich interpretaci obohatí především. A v oboru zorientuje rovněž studenti středních škol.

Uspořádání informací v přehledné grafické osnově má ráz encyklopedie. Osvědčí se též rejstříky (jmenný i věcný) a četné odkazy, propojující související body problematiky v ucelenější síť poznatků. Jedná se o zkratky napomáhající k utváření představ o škále možností média, nikoli však o vyprávění příběhu slibovaného nadpisem svazku. Z jednosloupečného nástinu se patrně nedá pochopit úskalí konceptuální fotografie. Na čelním místě její historie figuruje Hippolyte Bayard, leč příslušný autopořtřet Sbohém, krutý svět! (1840) si zájemce musí dohledat jinde (nejlépe i s legendou vysvětlující autorův záměr!). Budiž, nechť tedy publikace vede k doplňování údajů z cizích zdrojů; bývalo by se ovšem hodilo redakční přešetření podkladů užitých. Vždyť označení postupů, jimiž byly zhotoveny prapůvodní pozitivy, nejednou překvapí. Viz kolísání obrátů „stříbrný tisk“ a „bromostříbrná fotografie“. Neběží vlastně o stejnou techniku? Třeba „fotografavura“ znamená prostě hlubotisk (vynálezce, malíř a fotograf Karla Klíče, působícího mimo jiné ve Velké Británii). Chronologické seřazení padesátky děl nejfrekventovanějších žánrů k reprezentativnosti věru nestačí. Nemá asi příliš smysl reklamovat tu nesčetná jména, která v knize chybí. Nepodchycujeme-li učebnicemi středoevropské příspěvky kulturním dějinám sami, nelze se divit, postrádá-li importovaná nabídka i osobnosti



Na obálce | George Hoyningen-Huene | Skokani do vody | 1930

mezinárodního věhlasu, řekněme Sudkova nebo Kollárova. Zdejší perspektiva by proměnila nejenom výklad některých jevů, nýbrž rovnou celých hnutí. Naše zkušenosti rozhodně nevystihuje následující tvrzení: „Tradiční dokument se v 70. a 80. letech dostal pod palbu fotografiů, kritiků a akademiků, kteří ho považovali za příliš zjednodušené vyobrazení života, nedostatečně zapojené do politických struktur“ (s. 28).

Popisky reprodukcí převzatých k recenzii odpovídají formě zavedené Fotovninami. Příručka upřednostňuje názvy vyobrazení, takže jména autora se nadějeme dokonce až na devátém řádku (s. 194).

*Josef Moucha
fotograf a publicista*



Cindy Sherman | Bez názvu č. 96 | 1981



Robert Doisneau | Polibek před radnicí | cca 1950

NOBUYOSHI ARAKI KRALUJE VIEDNI

Názov: ARAKISS // ARAKI

Autor: Nobuyoshi Araki

Dátum: 19. 5. 2021 – 1. 8. 2021 // 26. 5. 2021 – 29. 8. 2021

Miesto: Part I. WestLicht. Museum of Photography + Part II. Galerie Ost-Licht // ALBERTINA Modern

Nestáva sa často, aby sa v rámci jedného mesta zaplnili najvýznamnejšie fotografické galérie a múzeá dielom jediného autora. Či už to bol zámer, alebo neskutočná náhoda, výsledkom je, že počas leta žije Viedeň fotografiami japonského autora Nobuyoshi Arakiho (*1940). Jeho dielo súčasne vystavujú galérie WestLicht Museum of Photography v spolupráci s Galerie OstLicht a zároveň mu nemalý priestor venuje aj najprestížnejšie viedenské múzeum ALBERTINA. Najplodnejší, najkontroverzejší a najrebelskejší japonský fotograf, tak by bolo možné v skratke definovať jeho osobnosť. Už viac ako 50 rokov Nobuyoshi Araki posúva hranice fotografie – vytvoril nespočetné množstvo fotografií, ktoré zhromaždil do viac ako 350 kníh (niektoré údaje dokonca uvádzajú počet 500 knižných kompilácií) – a posunul hranice slobody umeleckého prejavu. Jeho dlhoročná modelka a múza – Kaori – inšpirovaná hnutím #metoo ho obvinila zo zlého zaobchádzania počas ich 16-ročného pracovného vzťahu. Neobvinila ho zo sexuálneho obťažovania, ale z emočnej šikany. Viackrát ho zadržali pre porušenie japonských zákonov a obvinili z obscénosti, japonské a mnohé ďalšie zahraničné úrady cenzurovali jeho výstavy tokijských ulíc, či kvetov. Najčastejšie cenzúre podliehali jeho fotografie žien predvádzajúce techniku japonskej bondáže známou ako “kinbaku-bi”. Araki je známejší ako jeho japonský kolega Daido Moriyama alebo o niečo mladší Hiroshi Sugimoto, a zatiaľ čo v minulosti bol vyvoleným autorom len úzkej skupinky fotografických nadšencov, v posledných rokoch sa mu darí dostať sa do lepších, mainstreamovej popularnosti. Pochopenie jeho diela asi nevyhnutne potrebuje čas. Arakiho umenie prekrypuje životom a jeho život je zaplavený obrazmi. Nedajú sa popísať jednoducho, na to je japonská kultúra a samotný Araki príliš odlišný od toho, na čo sme zvyknutí v našich končinách. Jeho fotografie nemožno rozdeliť do kategórií – dobré, zlé; jeho fotografie sú ľahostajné, pózované, náhodné, prezieravé, erotické, anarchistické, dojemné, vulgárne, submisívne, lascívne, odporné, sentimentálne. Kumulatívny efekt je ohromujúci.

Hoci je známy predovšetkým svojimi aktami, ktoré sú rovnako provokatívne, ako sú kontroverzné, jeho tvorba je aj o dokumente, meste, oblohe, zátiaši a každodennom živote. Výstava v múzeu ALBERTINA Modern sa za-



Nobuyoshi Araki | Jazyk, zo série Erosos, courtesy Fotosammlung OstLicht | 1993



Nobuyoshi Araki | Sentimentálna cesta, courtesy Fotosammlung OstLicht | 1971

meriava na umelcovu rannú tvorbu, konkrétne na jeho dokumentárnu fotografiu. Touto výstavou je rozhodne potrebné začať. Nielen kvôli správnej časovej osi, ale predovšetkým kvôli jedinečnej možnosti, ktorú výstava ponúka. Možnosti lepšie pochopiť Arakiho takého, aký je, jeho život, myslenie, úniky z reality, jeho videnie sveta, jeho tvorbu. V ALBERTIN-e je možné vidieť jeho fotografický debut o robotníckom chlapcovi Satchinovi a jeho bratovi Maboovi, v ktorej reportážnym štýlom, s nádycom humoru zachytával dynamické okamihy a každodenné scény zo života súrodencov. V roku 1964 s týmto jeho prvým samostatným súborom vyhral fotografickú súťaž, a následne sériu dokázal spracovať do podoby samostatnej výstavy.

vitou a túžbou. Neváha ísť na kosť smrti, nostalgie a osamelosti, ich pátos znamená o to viac, že sú akoby srdcom celého diela, so všetkými životnými pôžitkami a excesmi.

Ťažiskom výstavy v ALBERTIN-e je Arakiho grandiózna a vplyvná séria Sentimental Journey a jej pokračovanie Sentimental Journey/Winter Journey, v ktorých dokumentoval vlastný život cez príbeh svojej manželky Yoko. Banálne a zároveň intímne fotografie zobrazujú ich svadobnú cestu, spoločný život a predčasnú smrť Yoko v pomerne mladom veku (42), ktorej strata Arakiho zasiahla veľmi hlboko. Araki fotografoval usmievajúcu sa Yoko pod plážovým slnečníkom, ležiac v snehu, ležiac nahú, a napokon ležiacu v truhle, keď v roku 1990 prehrala svoj boj s rakovinou vaječníkov. Fotografoval svoj tieň pred sebou, keď niesol kvety do jej izby v deň, keď zomrela, zvečnil jej spálené kosti na vozíku po kremácii. Dokumentoval nielen poslednú rozlúčku, ale aj svoju osamelosť po odchode manželky z tohto sveta. Po jej smrti strávil rok fotografovaním tokijskej oblohy, ktorej premenlivé podoby pozoroval zo svojho balkónu, a fotografovaním mačky pri okne, ktorá sa nakoniec hravo vrhla do čerstvo napadnutého snehu. To, zdá sa, bol pre umelca silný moment, kedy sa rozhodol vrátiť do života. Sentimental Journey je dielo skutočného pátosu. Je veľmi tragické, ale aj dojmavé a krásne.

Aj keď má Araki provokatívny charakter, tvrdí, že jeho fascinácia “kinbaku-bi” spočíva v jeho poslaní, ktorým je „oslobodiť ženské duše zväzovaním ich tiel“. Medzi ďalšie všadeprítomné témy patria kvety a jeho kvetinová séria, ktorá, aj keď sa nesústreďí na odhalené, nahé ženské telo, ako to je zvykom vo zvyšku jeho praxe, zostáva erotická vďaka detailom piestikov a tyčiniek kvetov, ktoré pripomínajú pohlavné orgány. Arakiho saturované kvetinové kompozície majú rozhodne ďaleko od elegantných zátiší tulipánov a kálií Roberta Mapplethorpeho.

Výstavu ukončuje séria Sentimental Journey/Spring Journey, v ktorej sa zamerlal na svoju milovanú mačku Chiro, ktorá zomrela 3. marca 2010. Tento dátum sa vyskytuje aj v oficiálnom životopise Arakiho. Chiro bola jeho milovanou spoločníčkou 22 rokov (105 ľudských rokov) a po predčasnej smrti manželky Yoko bola jeho vernou partnerkou. Araki, znovu konfrontovaný so smútkom a zármutkom zo straty milovaného človeka, opätovne vo svojej výstave v ALBERTINA Modern je vystavené takmer rovnaké množstvo fotografií jeho manželky, ako tých, ktoré dokumentujú posledné tri mesiace života jeho milovanej mačky. Arakiho osobnosť, jeho životopis a práca sú neoddeliteľné. Jeho autobiografia je jeho umenie, aj v prípade, keď nám predstavuje akúsi vykonštruovanú fikciu.

V ALBERTIN-e nájdeme aj veľké diptychy Arakiho diela o “kinbaku-bi”. Obrazy žien zviazaných povrazmi sú umiestnené v jednej miestnosti spolu s erotickou fotografiou kvetu, či po-

ulicnej scény, juxtapozícia akýmiś spôsobom desexualizuje jeho obrazy. Niekoľkonásobne silnejší náboj majú vystavené diela v galériách WestLicht a OstLicht. Ženy na jeho fotografiách pôsobia nerušene, ich kvalita je statická, pri pohľade na ne zaujme skôr forma ako sexuálna sila alebo dominancia. Hoci ženy zväzuje lanom, nesnaží sa vytvárať pornografiu, pohľad jeho

*Jana Rajcová
fotografka a publicistka*

BANSKOBYSTRICKÁ GALÉRIA F JAKO MÍSTO PROTIKOMUNISTICKÉHO ODBOJE

Když retrospektivní výstava GALÉRIA F 1980-1990 probíhající v roce 2000 v Muzeu umění a designu Benešov dostala podtitul „Zakázaná galerie“, mnohé lidi to překvapilo. O tom, jaké měla tato instituce politické problémy se za totality z taktických důvodů nemluvalo. Šlo o to, udržet po útocích komunistů v polovině 80. let alespoň část původní bohaté aktivity.

Galéria F v Banskej Bystrici bola založená na roku 1980 v pomerene vyhodnej pozici medzi troma naviazanym se doplňujúcimi inštitúciami: miestnym štúdiom Slovenskej televízie, Mestským národným výborem a osvetovým strediskom regiónu. Diky tomu sa nemusela riadiť rigidnými pravidlami danými totalitným režimom. K jej zakladateľskej vízi patrila jednak podpora emancipácie fotografie, ktorá ešte stále nemela v Československu rovnocenné postavenie s ostatnými oborami vizuálnej tvorby, jednak zameralenie na sociálne-dokumentárnu fotografiu, ktorá se v vuzemsku v prostoru umeni težce prosazovala vedle esteticky libive fotografie výtvarnej. Tím ale byl od sameho počátku založen problém, neboť společnosti zaujatý dokument vedl k realistickému, mnohdy až kritickému zobrazování života lidí, což se přičilo záměřům komunistické propagandy.

Ke střetu Galérie F s politickou mocí tak došlo již ve druhém roce její existence, kdy bylo připraveno první celostátní sympozium sociálně doku-

mentární tvorby. Fotografové z celé republiky mohli v sále setkatí po příjezdu spontánně na dva dny instalovat své fotografie, které před tím nikdo neviděl a těžko je proto mohly tak rychle schválit běžné cenzurní orgány odboru kultury. Veškerý život byl ale tehdy prolnut placenými i dobrovolnými udavači, kteří si rychle všimli kritických prací např. dnes slavného Jindřicha Štreita, za něž se dostal následně do vězení. Zatímco my organizátoři jsme byli hrdí třeba na účast slovenské absolventky Bauhausu Ireny Blüehové, dohlížecí orgány byly nespokojeny, protože tato původem komunistka měla ve svém životopise mnohá místa neslučující se s požadovanou tupou loajalitou členů státostrany. Sympozium probíhající za nadšení fotografů i teoretiků tak skončilo s vážným varováním Galerii F, která řek jak už mohla zopakovat jen jednou v následujícím roce 1982.

Jinou akcí, která o rok později vzbudila nevoli komunistů, byla konference fotografických kritiků RECENZIA 83. Ak-

tulání téma vinou nesvobody nedobře fungující odborné publicistiky přilákalo do Banské Bystrice řadu fotografických kritiků, kteří se těšili na vzájemnou debatu. Radost jim však překazili úředníci z bratislavských a banskobystrických státních orgánů, kterým nebylo možné zabránit v účasti. V době totalitury měli povítní lidé vyvinut krycí způsob komunikace, který přímo nenapadal režim, ale přesto se mu dařilo do značné míry hovořit k věci. Z toho si pak cenzoři odvodili metodu, která hledala skryté protiznačné významy i tam, kde je nikdo nemyslel. Konference tak skončila dalším významným varováním Galerii F.

Ta se proto dostávala stále více do pozornosti různých totalitních úřadů včetně Státní bezpečnosti. Nebylo divu, že jim vadila svobodná galerijní korespondence se západními demokratickými institucemi i tvůrci. Například někteří vydavatelé s chutí podporovali knihovnu Galerie F zasíláním svých publikací. Jedna z nich, „à propos de l'U.R.S.S.“ Cartiera-Bressona,

posloužila kvalitními reprodukcemi jako materiál pro výstavu. Její mimoriadné kritické fotografie ubohého venkovského života v komunistickém Rusku však vytvořily další důvod k nespokojenosti totalitních úřadů. Teď už stačilo opravdu málo, aby se našla záminka k násilnému ukončení činnosti galerie. Při její aktivitě se však setkaly rovnou dvě. Nejdříve v roce 1985 navštívil Galerie F dva američtí dokumentární fotografové, kteří se nechali provázet po okolí města. Jejich zájem o zahrádkářskou kolonii s přístřešky na náhradní státní bezpečnost vyhodnotila jako pokus o kritickou prezentaci běžného rodinného bydlení v socialismu. Následná výstava fotografií z Polska bouřící se proti totalitě prostřednictvím hnutí Solidarita byla už snadnou záminkou ke krokům, které přilíš svobodnou činnost Galerie F ukončily.

V té době měla právě nakročeno ke dalšímu vývoji komplexní koncepce Domu filmu a fotografie. Většina jejích prostor byla násilně zlikvidována včetně provozního zájmem s depozitářem obsahujícím rostoucí sbírku fotografie a grafického designu. Na posledních chvíli se ještě podařilo kolegiální Galerii 4 z Chebu zachránit část odborné knihovny. Zkušení partneři z Bratislavy a Prahy pak výstěžně konstatovali, že je třeba považovat za štěstí, že zakladatel Galérie F Tomáš Fassatis skončil „jen v kotelně“ se zákazem povolání. Zafungovala ale i solidarita

poctivých lidí, když se mu snažili pomáhat hledat práci. Nejúspěšnější byl Martin Martineček, který Fassatimu vyjednal u svého přítele Jiřího Kotalka v pražské Národní galerii roční stáž, jež alespoň překlenula nejhorší období. Martineček totiž dobře věděl, že tehdejší proslulý šéf centrální sbírkové instituce skrýval pod svými křídly i další oponenty režimu.

Z Galerie F zůstala po roce 1986 zachována jen jedna výstavní síň v přízemí budovy, ovšem bez prodejny publikací a funkčního informačního servisu. Byla dána do správy dostatečně kontrolovanému osvětovému středisku, které zde mohlo dělat své výstavy amatérů. Fassattimu se však podařilo ve spolupráci s Lubicí Škrínárovou prosadit do programu dvě, tři výstavy ročně z nového cyklu „Trendy současnej slovenskej fotografie“. Začalo se, jak jinak, také sociálně-dokumentární fotografií

žejšně v mírné, méně kritické podobě. Navázaly dobové trendy minimalismu („Menej“), a postmoderní grotesky („Vážně“). Stranou nezůstaly ani tradiční podoby výtvarné fotografie („Emotivita tvaru“) nebo portréty („Vizuální charakteru“). Podílo se uskutečnit také větší projekt historika fotografie Josefa Mouchy „Česká a slovenská sociálně-dokumentární fotografie 1940–1980“ s dobře zpracovaným katalogem. Mnohé z těchto výstav měly pak reprízy na dalších místech republiky. Fassati, který již nesměl or-

PRÍBEH FOTOGRAFIE

ganizovat akce v Banské Bystrici, se spojil s Domem umění města Brna, kde připravil teoretické sympozium teoretiků fotografie, psychologů a sociologů zaměřené na vnímání fotografie divákem („Fotograf a divák, 1988“), kam opět pozval přednášet z vězení již propuštěného Jindřicha Štreita. Protože Dům umění zůstal stranou pozornosti pražského ústředí StB i bankobytstrské pobočky, podařilo se se setkání vydat také obsažný sborník.

Kdyby zakladatel Galerie F Tomáš Fassati nemusel odejít z Banské Bystrice za hledáním zaměstnání do Čech, možná by se instituci podařilo udržet při životě a opět ji rozvinout po sametové revoluci. Namísto toho ji čekal definitivní zánik spolu se zrušením posledního zřizovatele (OOS). Protože Galerie F souvisela s budovou kina, zbyla z ní dnes sgrafitová pomalovaná, divokou zelení zarostlá ruina.

Za sympatické lze považovat, že ředitel Národní galerie v Praze profesor Kotlík připravil v roce 1990 dokumentační výstavku k deseti letům Galerie F na chodbě Jiřského kláštera a roku 2000 byla v Muzeu umění a designu Benešov a následně v Krajské galerii Banská Bystrica připravena rozsáhlá

retrospektivní výstava z děl osobností, které v ní během celého období vystavovaly.

Když byly počátkem 21. století na Slovensku stejné jako v Čechách přijaty zákony o protikomunistickém odboji, začali historici novodobých dějin z tohoto úhlu studovat archívy a výpovědi svědků. V České republice byl statut protikomunistického odboje při známých dvěma tisíci známých osobností i neznámých občanů. Patřil mezi ně i zakladatel a ředitel Galerie F. Tomáš Fassati. Proto je toto místo možné vnímat jako jedno z center protikomunistického odboje.

Anna Gíretová (autorka byla stálou externí spolupracovnicí Galérie E)

Literatura:
Macek, Václav: Jak zmizela kometa
(In: Nové Slovo č. 51/1989, s. 15,
Bratislava)

Moucha, Josef a kol.: A proscribed photogallery (In: *Imago 11*, s. 64, Bratislava, 2001)

Alan, Josef: Alternativní kultura, příběh české společnosti 1945–1989, Praha 2001

Gíretová, Anna, Fassati, Tomáš: Galérie F 1980 – 1990: Spomienka na reži-



Josef Moucha | Galéria F v Banskej Bystrici | 2015

mu nepohodlnú galériu Muzeum umění, Benešov 2001.

Škraban, Jakub: Tomáš Fassati – teoretik a organizátor, diplomní práce

ITF, Slezská univerzita Opava, 2010
Škraban, Jakub (ed): Tomáš Fassati –
umění pro život, Benešov, 2016
Štěpánek, Branislav: Stredoeurópsky

dom fotografie, Bratislava,
FOTOFO / Stredoeurópsky dom
fotografie, 2018

PRÍBEH FOTOGRAFIE Z DEPOZITU MÚZEA FOTOGRAFIE

PETER BREZA (1950)

Keď som skončil Školu umeleckého priemyslu v Bratislave (1974) tak som rok žil „na voľnej nohe“ a potom som sa prihlásil na odbor fotografie na FAMU v Prahe. Prijali ma. V druhom ročníku v rámci prednášok o fotografii aktu sme od Clifforda Seidlinga (1933), vedúcim katedry bol Ján Šmok (1921-1997) dostali zadanie nafotiť akt. Trochu som odkladal a keď mi zostal jeden večer, tak som prerušil prácu na monumentálnych fotografiách pre bývalý kaviareň U Dežmára v Bratislave na Zelenéj ulici, ktoré som pripravoval s Milotou Havránkou, a presvedčil som modelku, aby sme počas jedného večera nafotili sériu pre určité zadanie. Požiadal som ju, aby bola uvoľnená, robila jogistické cvičenia, tak po nich siahla. V miestnosti, v ktorej sme mali ping-pongový stôl, aj na ping-pong, ale aj na grafické práce, retuše, sme rozohrali hru, ktorá vyústila v sériu aj s rôznymi rekvizitami, aj v interpretáciu klasického aktu. Celkove som urobil desiatky záberov. Keď som práce odovzdával v Prahe, tak ročníková komisia ich prijala.



Bez názvu | 1976

BANSKÁ BYSTRICA

STREDOSLOVENSKÁ GALÉRIA

Pretórium
Námestie Š. Moyzesa 58

→ **25. 7. 2021**

Ján Viazanička: Krajina stredú
kurátorka: Zuzana Leškanič
Majlingová

BANSKÁ ŠTIAVNICA

HÁJOVNÁ

kultúrno-turistické centrum
Nad rozgrundom 1

28.8. – 22.9. 2021

Ján Viazanička: Abstraktná realita

SÍDLISKO DRIEŇOVÁ

exteriérová galéria
Galéria Stojiská

→ **30. 9. 2021**

Boris Németh : Covid-19
Kurátor: Ján Viazanička

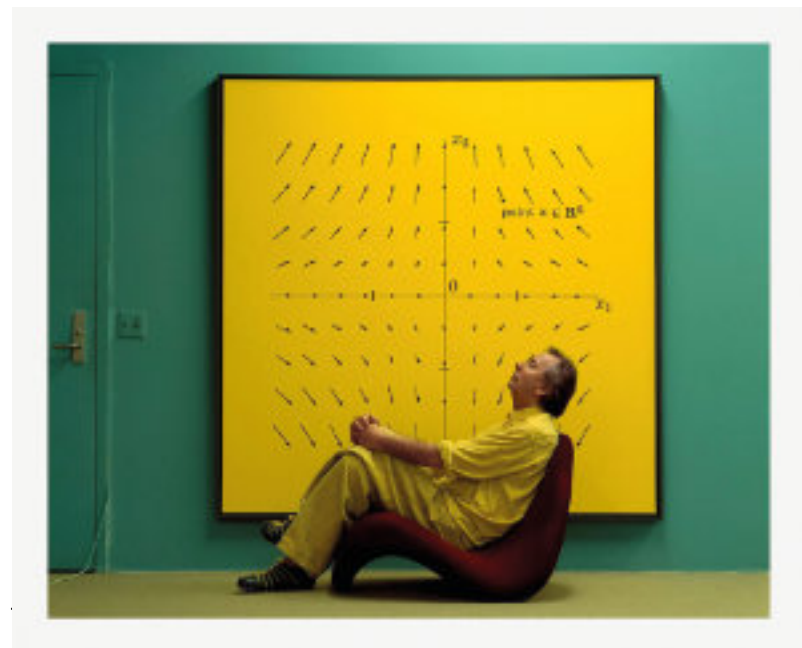
BRATISLAVA

DANUBIANA

Múzeum umenia
Vodné dielo Čuňovo

→ **31. 8. 2021**

Gérard Rancinan (FR): Portréty
umelcov
kurátorka: Caroline Gaudriault



Gérard Rancinan | portrét Bernarda Veneta

GALÉRIA UMEĽKA

Dostojevského rad 2

14.9. – 26.9.2021

Jena Šimková

PHOTOPORT

Rovniankova 4, Petržalka

September

Eduard Kudláč
kurátor: Filip Vančo

GALÉRIA MARTINA MARTINČEKA

Stredoeurópsky dom fotografie
Prepoštská 4

8. 7. – 1. 8. 2021

Radova Kodera (CZ): ... do očí
kurátorka : Veronika M. Markovičová



Jarmila Uhlíková? | Normálna idylka

4. 8. – 31. 8. 2021

Jarmila Uhlíková : Normálna idylka
kurátorka: Veronika M. Markovičová

3. 9. – 4. 7. 2021

Andrew Hauner (USA): New York – 11.
september 2001
kurátor: Radovan Kodera

SLOVAK PRESS PHOTO

Galéria
Zichyho palác
Ventúrska 9

→ **31. 7. 2021**

Karin Golisová: Utópia

RÁZUSOVO NÁBREŽIE

→ **28. 7. 2021**

Maciek Nabrdalik (PL): Nezvrtní

GALÉRIA PROFIL

8. 7. – 31. 8. 2021

Oto Sládek (CZ): Jeden .. nádech
kurátor: Ivo Žídek

3. 9. – 3. 10. 2021

Hviezdoslavovo nám – práce
študentov katedry
nových médií VŠVU 2010-2020
kurátor: Jozef Sedlák

MÚZEUM FOTOGRAFIE

Prepoštská 4

→ **30. 9. 2021**

Jana Križanová: Ambrotypy z Krásnej
Hôrky
výskum, identifikácia, reštaurovanie
kurátorka: Bohunka Koklesová

3.9. – 31.12.2021

Bratislavské fotografické
ateliéry 1918-1948
kurátor :Martin Kleibl

KEŽMAROK

GALÉRIA U ANJELA

Starý trh 53

2. 7. – 9. 9. 2021

Peter Župník & Majster Pavol

KOŠICE

SLOVENSKÉ TECHNICKÉ MÚZEUM

Hlavná 88

→ **24. 10. 2021**

Legendárni fotografi z Tábora
Päť generácií rodu Šechtlovcov
kurátori: Eva Hubičková, Jan Hubička

→ **12. 9.**

Karel Slach: Cesty Vysočiny
kurátor: Drahomír Šišovič

Kultúrne centrum

Výmenník Štítová

Štítová 3



Putovný fotograf Ignác Šechtľ

26. 7. – 6. 8. 2021

Pavel Maria Smejkal: Film stills / Film
po filme

LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ

GALÉRIA P.M. BOHÚŇA

Tranovského 111

→ **31. 8. 2021**

III. Trienálie portrétu
kurátorka: Miroslava Kubáňová

30. 6. – 31. 8. 2021

Tomáš Agat Błoński: Début de siècle
kurátor: Richard Gregor

SPIŠSKÁ NOVÁ VES

GALÉRIA UMEĽCOV SPIŠA

Zimná 46

→ **31. 10. 2021**

Alan Hyža: Spiš – tiene a ozveny
kurátorka: Lucia Benická

→ **31. 10. 2021**

Peter Župník: Anima
kurátorka: Lucia Benická

SPIŠSKÝ HRHOV

GALERIA EQO

júl

Oto Hudec & Erik Sikora: Lígňin
kurátor: Adam Macko

august

Stále sa to ***** deje“
kurátor: Adam Macko

ŽILINA

NOVÁ SYNAGÓGA

J.M. Hurbana 11

→ **17. 7. 2021**

Dokument 202.1
kurátori: Veronika Marek
Markovičová, Michaela Pašteková,
Ján Viazanička

STREDOEURÓPSKY DOM FOTOGRAFIE V BRATISLAVE VYHLASUJE

OPEN CALL – V4 – DECEMBER 2021

Výstava!

Jednotlivci aj skupiny z krajín V4 (Slovensko, Česko, Maďarsko a Poľsko)
môžu zaslať svoje portfolio / výstavný projekt bez tematického zadania do
výberového konania, z ktorého komisia zostavená z:

Boris Németh (fotograf, redaktor pre Týždeň)

Veronika Markovičová (kurátorka SEDF)

Michaela Bosáková (nezávislá kurátorka)

Dorota Holubová (šéfredaktorka Fotonoviny)

vyhodnotí a vyberie projekt, ktorý bude vystavený v prestížnej inštitúcii
Stredoeurópskeho domu fotografie, v galérii Profil na prvom poschodí SEDF.

Deadline na prijímanie prihlášok je: 10.10.2021

Výsledok výberu: 10.11.2021

Výstava: 3.12.2021 – 23.12.2021

Svoj projekt spolu s životopisom a kontaktnými údajmi zasielajte na e-mai-
lovú adresu: **michaela.bosakova@gmail.com**.

*Registračný poplatok je 20 EUR, a je možné ho uhradiť bankovým prevodom, po
odoslaní prihlášky a obdržaní potvrdzujúceho e-mailu s platobnými údajmi.
Následne bude potvrdené aj prijatie platby, ktoré je zároveň potvrdením o zaradení do
výberového konania.
SEDF nehradí tlač fotografií, prepravu ani ubytovanie.*